

САРВАР АЗИМОВ

Сайланма

Икки томлик

Биринчи том

ТОШКЕНТ
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

ТИРИК МУРДА

Олти парда, ўн икки кўринишли драма

КАТНАШУВЧИЛАР:

Федор Васильевич Протасов (Федя).
 Елизавета Андреевна Протасова (Лиза) — унинг хотини.
 Миша — чақалоқ, ўғиллари.
 Анна Павловна — Лизанинг онаси.
 Саша — Лизанинг синглиси.
 Виктор Михайлович Каренин.
 Анна Дмитриевна Каренина — унинг онаси.
 Марья Васильевна Крюкова — Лизанинг дугонаси.
 Сергей Дмитриевич Абрезков — князь.
 Маша — лўли қиз.
 Иван Макарович — кекса лўли, Машанинг отаси.
 Настасья Ивановна — кекса лўли аёл, Машанинг онаси.
 Михаил Андреевич
 Афремов
 Стахович }
 Буткевич } Федянинг улфатлари.
 Коротков }
 Иван Петрович Александров
 Петушков — рассм.
 Артёмьев
 Вознесенский — Карениннинг котиби.
 Суд терговчиси
 Суд терговчисининг мирзаси
 Мельников
 Пегрушин — адвокат.
 Еш адвокат
 Доктор
 Лўлиларникидаги офицер
 Машшоқ
 Катя } лўли қизлар.
 Гаша }
 Лўли аёли
 1-лўли
 2-лўли
 Суддаги хоним
 Суддаги офицер
 Суд ходими.
 Протасовлар энагаси.
 Дуняша — Протасовлар оқсочи.
 Протасовлар малайн
 Каренинлар малайн
 Майхонадаги жувон
 Майхона хўжаси
 Майхона хизматкори
 Миршаб
 Курьер
 Суддаги жаноб
 Судьялар, ёмошабинлар, гувоҳлар, эркак
 ва аёл лўлилар (хор).

БИРИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КҮРИНИШ

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна, тўладан келган, сочлари оқарган бека, корсетда, дастуркон ёнида якка ўзи ўтиради.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва чойнак кўтарган энага.

Энага. Иссиқ сувларидан олсам майлими?

Анна Павловна. Майли, Мишагина қалай?

Энага. Жони ҳалак. Ойимбеканинг болани эмизганларидан эмизмаганлари яхши. Ўз қайғулари билан ўралашиб қолганлар, болагинамнинг жони эса қийноқда. Туни билан мижжа қоқмай йиғлаб чиққан хотинда сут нима қилсин.

Анна Павловна. Тинчиб қолди, шекилли.

Энага. Бо-о, тинчиш қаёқда. Одамни зардоб қивордилар. Алланималарни ёзадилару йиғлайдилар, йиғлайдилару ёзадилар.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Саша.

Саша (*киради. Энагага*). Сизни Лиза истаяпти. Энага. Ҳозир, мана ҳозир. (*Чиқади.*)

ТҮРТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва Саша.

Анна Павловна. Энаганинг айтишича, ҳануз йиғлагани-йиғлаган эмаш. Нега энди шу чоққача ўпкасини босмади экан!

Саша. Хўпам антиқасиз-да, мама¹. Ахир у ўз эридан,

¹ Французча.

фарзандининг отасидан жудо бўлмоқда-ю, сиз эса паққос ўпкасини босишдан келасиз.

Анна Павловна. Босадими-йўқми — бари бир ^{ани}ғинт қолипдан кўчди. Менки, онаизори бўла туриб, қизимнинг эридан чиқишини нанки маъқул билиш, балки мамнуният билан қабул қилган эканманми, демак, у эр отлик жониворнинг баҳоси шу. Ундай бетайин кимсадан қутула олгани, ундай ўтмас пичоқдан қўл силтай билгани учун хафа эмас, шод бўлиши керак, шод!

Саша. Мама, нима сабабдан тилингиз мунчалик аччиғ-а? Деганларингиз ноўрин экани ўзингизга яхши аён-ку. Федя бетайин одам эмас, ажойиб-ғаройиб инсон, гарчи айрим нуқсонлари бўлса-да.

Анна Павловна. Баракалло, ажойиб-ғаройиб кимса бўлгани учун ҳам қўлларига муллажиринг тушдими — ўзиникими, ё ўзганикими — фарқига бормай...

Саша. Мама, ўзгалар пулига қўл уриш унга ёт одат.

Анна Павловна. Тушингни сувга айт, бола, хотиникини созуриш ўзганикени созуриш билан баб-баравар гап.

Саша. Бор-йўқ давлатини хотини қўлига топшириб қўйган-ку, у, ахир.

Анна Павловна. Миридан-сиригача кулдай созуришини хўп англагани учун ҳам топширган-да, бошқа иложи ҳам йўқ эди.

Саша. Совурадим, совурмайдими, аммо ақлим етгани шу: эрдан ажралиш, айниқса, Федяга ўхшаш кишидан ажралиш мумкин эмас.

Анна Павловна. Сен билган ақлга қараганда, топган-тутганини кулдай созуриб бўлишини ва лўли ўйнашини хонадонимизга бошлаб келишини кутиб ўтириши лозим экан-да?

Саша. Ўйнаши йўқ, бўлмаган ҳам.

Анна Павловна. Ҳмм, ҳамма бало ана шунда, у барчангни мўлтонилик билан ўзига ром қилиб олган. Лекин сеҳрининг кучи менга ўтиб бўпти, анойи йўқ; икир-чикиригача менга маълум, буни ўзиям яхши билади. Лизанинг ўрнида бўлсам, мундан бир йил олдин паттасини қўлига топширардим-қўярдим.

Саша. Гапларингиз — айтишга осон.

Анна Павловна. Ҳечам осонмас-да. Менга, онаизорга ўз қизини эридан ажралган ҳолда кўриш осон деб ўйлама. Хоҳ инон, хоҳ инонма: она бағрини эзадиган савдо деб шунга айтадилар. Лекин бу, ёш умрни зое ўтказишдан кўра маъқулроқ тадбир бўлса керак-ов. Ҳа, худойимга

шукурким, қизим ниҳоят шу қарорга келди ва орани очиқ қилди.

С а ш а. Қим билсин, ҳали ора очиқ бўлмаслигиям мумкин.

А н н а П а в л о в н а. Федя талоқ қоғозини берса — бас.

С а ш а. Нима хосият чиқар экан бу ишдан?

А н н а П а в л о в н а. Хосияти шундаки, Лизанинг ҳали ўн гулидан бир гули очилгани йўқ, бахт ўз жамолини кўрсатса ажаб эмас.

С а ш а. Тавба дейман, мама, намунча нафасингиз совуқ; Лиза бошқа одамга кўнгил қўйишдан жудаям узоқ, ахир.

А н н а П а в л о в н а. Нега кўнгил қўймас экан? Боши очиқ бўлганидан кейин. Ҳали Федяларингдан минг бор афзал одамлар ва ҳар бири Лизага уйланишни ўзи учун саодат деб билган шоввозлар чиқар, кўрарсан.

С а ш а. Мама, муғамбирлик сизга ярашмайди. Мени бир гумроҳ деб ўйлашга ҳам ҳақингиз йўқ. Биладан: сиз Виктор Каренинни назарда тутмоқдасиз.

А н н а П а в л о в н а. Хўш, уни назарда тутсам нима қипти? Мана ўн йил бўлдики, Лизада кўнгли бор. Лиза ҳам уни яхши кўради.

С а ш а. Яхши кўришга кўрарку-я, бироқ эрига бўлган муҳаббати ҳаммасидан устун. Ҳали сиз айтганингиз эса ёшлик чоғларидан давом этаётган қадрдонликдан бошқа нарса эмас.

А н н а П а в л о в н а. Бунақа қадрдонлик буромадини биздайлардан сўра. Фақат, ўртадаги гов кўтариб ташлан-сами — вассалом.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, Оқсоч хотин киради.

А н н а П а в л о в н а. Яна нима?

О қ с о ч х о т и н. Ойимбека қоровул қўлига хат бериб, Виктор Михайловичга юборгандилар.

А н н а П а в л о в н а. Тўхта, қайси Ойимбека?

О қ с о ч х о т и н. Ойимбека — Лизавета Андреевна.

А н н а П а в л о в н а. Хўш, нима қипти?

О қ с о ч х о т и н. Виктор Михайлович, бирпасдан кейин ўзим кириб чиқарман, деган жавобни етказишни топшириптилар.

Анна Павловна (*хайратда*). Ҳозиргина уни тилга олгандик. Аммо нега чақирибди? (*Сашага*) Сен билмайсанми?

Саша. Билсам — биларман, билмасам — йўқ... Қайдам.

Анна Павловна. Ҳмм, сир дегин.

Саша. Лиза келганда ўзидан сўранг.

Анна Павловна (*бошини тебрата, Оқсоч хотинга*). Самоварга ўт ташлаш керак. Дуняша, кўтар буни.

Оқсоч хотин самоварни ола чиқади.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва Саша.

Анна Павловна (*ўрнидан қўзғала, кетмоқчи бўлган Сашага*). Қароматимга қойилмисан. Ҳаш-паш деганча унга чопар юборипти-ку.

Саша. Юборса нима қипти, бирон бошқа иш юзасидандир.

Анна Павловна. Яна қандай иш бўлуви мумкин?

Саша. Шу тобда, айни дақиқада Каренинни бошига ҳам урмайди.

Анна Павловна. Ёшсан — пишарсан, бу шаштингдан тушарсан, ошиқма. Лизани мендан яхши биладиган одам йўқ. Уни излашдан мақсад — кўнгил овловчини қўм-саш.

Саша. Вой-эй, мама, бу гапларингиздан шу нарса маълумки, Лизани у қадар яхши билмас экансиз.

Анна Павловна. Ҳали ўзинг кўрарсан. Бу ишдан мен бағоят хурсандман.

Саша. Кўрамиз. (*Хиргойи қилганича чиқади.*)

ЕТТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловнанинг якка ўзи.

Анна Павловна (*бошини тебрата ва минғирлар*). Айни муддао. Ажаб бўпти-хўп бўпти. Айни муддао. Ажаб бўпти... Ҳа-да...

САККИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва оқсоч хотин.

Оқсоч хотин (*киради*). Виктор Михайлович келдилар.

Анна Павловна. Яхшиликка кўринсин. Айт, кирсин. Ҳа, Ойимбекагаям хабар бер.

Оқсоч хотин ўзини тўрдаги эшикка олади.

ТУҶҚИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва Виктор Каренин.

Каренин (*киради, Анна Павловна билан салом-аликдан сўнг*). Менга юборган хатларида, Лизавета Андреевна бирров кириб ўтишимни сўраган эканлар. Ниятимиз бир ердан чиққанидан ғоятда шодман, чунки сизларникига бугун оқшомда келишни ўзим ҳам кўнглимдан ўтказиб қўйгандим... Лизавета Андреевна сиҳат-саломатмилар?

Анна Павловна. Саломатликка саломатку-я, аммо бола нохушроқ кўринади. Ҳозир қорасини кўрсатар ўзиям. (*Хафақон*) Ҳа-а, оғир кунларга қолдик... Ҳаммасидан огоҳ-сиз, чамамда...

Каренин. Огоҳман. Бундан уч кун муқаддам, ундан мактуб олинган кун мен шунда эдим. Лекин, наҳотки, бу сўнгги марта айтилган сўз ва узил-кесил ҳал қилинган иш бўлса?

Анна Павловна. Албатта-да, орқага қайтиш йўқ. Кечган кўргуликларни яна қайта бошга солишдан оғир мусибат бўлмаса керак.

Каренин. Ун ўлчаб, бир кесадиған иш деб шуни айтидилар-ов. Зероки, ҳаёт-мамот масаласида енгилтаклик кетмайди.

Анна Павловна. Сўзсиз, оғир савдо. Бироқ, уларнинг оилавий турмуши аллақачонлар дарз кетганди. Шунга кўра, орани очиқ қилиш баъзилар ўйлаганича мушкул иш эмас. У одамнинг ўзиям яхши биладики, кўрсатган барча ҳунарларидан кейин хонадонимизга яна қайтиб кириш йўларининг боши берк.

Каренин. Шундаймикин-а?

Анна Павловна. Қатор ифлосликлардан сўнг, илло-билло бу номаъқулчиликни энди қилмайман, агар яна қайтарилса эрлик ҳуқуқимдан маҳрум бўлганим ва хотиним бошини очиқ қўйганим бўлсин, дея қасам ичганидан

сўнг ҳам, газандаликлар давом этаверса нима қилишни масъулат кўрардингиз?

Каренин. Никоҳ аҳди билан умр қилган аёл кишининг бошини очик қўйиш иложи ҳам бормикан?

Анна Павловна. Талоқ хат. Талоқ қоғозини беришга ваъдаси бор, қани, устидан чиқмай кўрсин-чи.

Каренин. Тўғридикру-я, аммо Лизавета Андреевна уш жонидан ҳам азиз кўриши...

Анна Павловна. Вой-эй, Лизанинг севгиси шу қадар оғир синовларга бардош беравериб адои тамом бўлди. Эндисига эса севги деган нарсадан асар ҳам қолмаган кўринади. Масту аластлик дейсизми, бетайинлик ва бевафолик дейсизми — ҳаммаси тўкис. Бундай эрни ҳануз севиш қай бир ақлга сиғади дейсиз?

Каренин. Севгининг кўзи кўр.

Анна Павловна. Севги, севади дейсиз, хўш, латадай шалвираган, бирон ишда орқа қилиш қийин бўлган кимсанинг боз нимасини севиш керак экан? Энди бу ёғиниям айта қолай... *(Эшик томон аланг-жаланг назар ташлар ва ҳикоясининг белига тепилишидан қўрқа тез-тез гапирар.)* Кори ҳоли пачава, бору йўғини гаровга қўйган, тўлашга сариқ чақасиям йўқ. Нима бўлди-ю, амакиси гаровга қўйилган бисот процентини тўлаб туриш учун икки минг сўм пул юбориб қолди. Бойвачча денг, бу пулкиям чўнтақларига урадилару... Дом-дараксиз йўқоладилар. Бемор бола бошида парвона хотинининг икки кўзи кўчада: эрта кутар, кеч кутар ва, ниҳоят, томдан тараша тушгандай сиз билган хат келади — кийим-бошини бериб юбориш шарт эмиш...

Каренин. Ҳа, нимасини айтасиз, хабарим бор.

ЎНИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Саша ва Лиза киришади.

Анна Павловна. Мана, илтимосингни ерда қўймай, Виктор Михайлович ташриф буюриптилар.

Каренин. Узр, бир оз кечикканим учун узр сўрайман. *(Опа-сингиллар билан саломлашади.)*

Лиза. Илтифотингиз учун ташаккур. Айбга буюрмасангиз, бир нозик илтимосим бор, чунки сиздан бошқа таянадиган кишим йўқ кўривади.

Каренин. Қурбим етганича хизматингиздаман.

Лиза. Барчасидан ўзингиз хабардорсиз.

Каренин: Ҳа, хабарим бор.
Анна Павловна: Мен борай бўлмаса. (Сашага)
Юр, танҳо қолганлари маслаҳат. (Саша билан чиқишади.)

ҲН БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Лиза ва Каренин

Лиза: Ҳа, номимга юборган мактубида у орамиз узил-кесил очиқ, деб ёзипти. Мен (кўз ёшини зўрға тўхтата)... бундай ҳақоратни, бундай... уҳв, қисқаси, муносабатимиз ипларини узинга қарор қилдим. Ва мени рад этишига ризо эканимни билдириб, унга хат ёздим.

Каренин: Сўнгра нима бўлди?

Лиза: Сўнграми? Сўнгра қилмишларимдан пушаймон едим, усиз кечирмиш кунларим қаро бўлишини англадим. Ундан ажралишдан кўра, борки қилиқларига чидаш осонроқ кўринади менга. Уҳ, қисқаси, мана бу хатни унинг қўлига топширсангиз. Виктор, ўтинаман, хатимни ўз қўлингиз билан топширинг ва айтингки... хуллас, ўзингиз билан олиб келинг уни.

Каренин: Яхши. (Ажаблангансимон) Аммо иложи қандоғ бўларкин?

Лиза: Унга айтингки, мен орамизда ўтган ҳамма нарсани унутишни, ҳа-ҳа, ҳаммасини унутишини ва уйимизга қайтишини сўрайман. Хатни одатдаги йўл билан ҳам юборишим мумкин эди. Бироқ, бирон одам ҳам унинг феъл-атворини мендан яхшироқ билмаса керак: бошида, ҳамма вақтдагидай, тўғри фикр юритади, кейин эса бирон кимсанинг таъсирига учаяди-ю, ўйидан қайтади ва босмоқчи бўлган қадамнинг тескарисини қилади.

Каренин: Ҳаракат қиламан, қўлимдан келганича.

Лиза: Илтимосим сизга, фақат сизга тушганидан ҳайрондирсиз-а?

Каренин: Йўғ-а... Илло... тўғрисига кўчганда, ҳа ҳайронман...

Лиза: Лекин хафа эмасдирсиз?

Каренин: Асло. Сиздан хафа бўлиб бўлармиди?..

Лиза: У кишини яхши кўрганингизни билганим учун ҳам сизга шу илтимос билан мурожаат этгим келди.

Каренин: Униям ва ўзлариниям. Сизга аён бу. Узим учунмас, сиз учун яхши кўраман. Менга билдирган ишончингиз учун миннатдорман: қўлимдан келганини ишга солганим бўлсин.

Л и з а. Шунчалигини билардим. Сизга ҳаммасини айтишим лозим: унинг қайдалигини аниқлаш мақсадида булун мен Афремовникига боргандим. Менга айтишларига кўра, улар лўлиларникига кетишган экан. Ана шуниси мени даҳшатга солади. Ана шунга кўнгил қўйганини ўйлаганимда аъзойи баданим титрайди. Ўз вақтида олди олинмаса, унинг бутунлай тойиб кетиши менга яхши маълум. Тезроқ олдини олиш шарт. Хўш, борасизми?

Қ а р е н и н. Албатта-да, шу замоноқ.

Л и з а. Барака топинг, тезроқ уни учратиб айтингки, ўтган ишга саловат, қайтишини ориқиб кутмоқдаман.

Қ а р е н и н (*оёққа босади*). Ҳа, айтгандай, қаердан изласам экан уни?

Л и з а. Лўлиларникида у. Ўзим ҳам борган эдим. Фақат остонадан қайтдим. Хат киритмоқчиам бўлдим у сўнгра фикримдан кечдим ва сиздан илтимос қилишни эп кўрдим... мана адреси. Айтинг, унга айтингки, тезроқ қайтсин, кўнглига ҳеч нарсани олмасин, ҳаммасини унутдим. Уни яхши кўрганингиз ва бизларга дўст бўлганингиз учун ҳам бу вазифани зиммангизга олишингизни сўрайман.

Қ а р е н и н. Қўлимдан келганича ҳаракат қилишга тайёрман. (*Бир лаҳза туриб қолади, сўнгра хайрлашиб чиқади.*)

УН ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Л и з а ганҳо

Л и з а. Тоқатим тоқ, тоқатим тоқ. Ҳаммасига чидаганим бўлсин, фақат... тоқатим тоқ.

УН УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Л и з а, С а ш а киради.

С а ш а. Қалай? Юбордингми?

Л и з а бошини қимирлата «ҳа» ҳаракатини қилади.

Наҳотки у кўнган бўлса?

Л и з а. Бўлмасам-чи.

С а ш а. Нимага унинг бориши лозим — тушунмадим...

Л и з а Яна ким бўлиши мумкин?

С а ш а. Ўзинг яхши биласанки, у сенга бутунлай мафтуни, шундай эмасми?

Л и з а. Бу ўтган ва битган савдо. Хўш, бўлмаса кимдан илтимос қилишимни истардинг? Қани, кўнглингдагини айтчи, қайтиб келармикан у?

С а ш а. Ишончим комил, чунки...

УН ТҲРТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушадар ва Анна Павловна

Анна Павловна пайдо бўлиши билан Саша тек қолади.

Анна Павловна. Вой, Виктор Михайлович қани?

Л и з а. Кетди.

Анна Павловна. У нимаси?

Л и з а. Мен бир илтимосимни адо этишни у кишидан сўрадим.

Анна Павловна. Қандай илтимос? Яна сир-асрорми?

Л и з а. На сир, на асрор, хатимни ўз қўли билан Федяга топширишини сўрадим, холос.

Анна Павловна. Федяга? Федор Васильевичга-я?

Л и з а. Ҳа, Федяга...

Анна Павловна. Мен ораларинг узил-кесил очиқ бўлди деган хаёлда эдим.

Л и з а. Мен учун усиз ҳаётни тасаввур этиш қийин.

Анна Павловна. Қойил, яна бисмиллосидан бошлаймиз экан-да?

Л и з а. Хўп ўйлаб кўрдим, ўзимни кўп синадим, лекин бошқа иложи йўқ шекилли. Нима қил десангиз қилай, ишқилиб ундан ажралмасам бўлгани.

Анна Павловна. Демак, уни яна хонадонимизга қайтармоқчисан, шундайми?

Л и з а. Шундай.

Анна Павловна. Хонадонимизга у разолатни қайта олиб киришдан ёмон иш бўлмаса керак дейман?

Л и з а. Мама, эрим шаънига бу каби гапларни қилмаслигингизни истардим.

Анна Павловна. Қора ер бўлмасдан олдин — эр саналарди.

Л и з а. Бекор гап, у ҳозирам менинг эрим бўлади.

Анна Павловна. Исрофчи, арақхўр, бузуқ, бундай ярамасдан қутулиш сен учун шу қадар қийин эканини билмапман-а?

Л и з а. Нима сабабдан менга азоб берасиз? Усизам жоним бўғзимда-ю, сиз бўлса, гўё ўлганини устига тепгандай...

Анна Павловна. Азоб бераётган бўлсам, қорамни ўчирганим маъқул экан. Кўрмайинам-куймайинам.

Лиза индамайди.

Ниятларингизга энди тушундим, мен ортиқча экаман. Жонимдан тўйдим. Қилмишларингга ақлим етмайди. Булар нечукдир янгича муносабат. Бир қарасанг, эридан чиққан, ҳамма иш саришта, сўнгра ўзига ошиқ одамни қармоққа илинтиради-да, маймундай ўйинга солади.

Лиза. Бу паққос уйдирма гап.

Анна Павловна. Сенга уйланиш ҳақида Каренин сўз очган эди-я... энди эса эринг изидан соласан уни. Бу нима қилганинг? Унинг рашкини қитиқлаганингми?

Лиза. Мама! Бу оғир таъналарингизни эшитишга бардошим чидамайди. Мени ўз ҳолимга қўйишингизни сўрайман.

Анна Павловна. Онангни уйдан қувгин-да, бузуқни эрингни бошлаб кир. Қадрим шу бўпти-да. Хайриз, худойимга топширдим, билганларингдан қолманглар. *(Эшикни «тақ» ёпганича чиқади.)*

УН БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Лиза ва Саша.

Лиза *(ўзини стулга ташлайди)*. Шуниси етмай турувди!

Саша. Кўп куйма. Ҳали-замон жаҳлдан тушадилар. Мама ҳовурларини сув сепгандай босамиз.

УН ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Анна Павловна.

Анна Павловна *(хонадан имсиз-димсиз ўтар экан)*. Дуняша, чамадоним!

Саша. Мама! Менга қаранг-а! *(Орқасидан чиқар экан, опасига им қоқади.)*

Парда

ИККИНЧИ ҚУРИНИШ

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Ўлилар маконидаги хона. Хор «Канавела»ни айтмоқда. Федя муккасидан кетганича диванда, сюртуксиз ётар. Стулни миниб олган

Афремов ашула бошлаб берувчига қарама-қарши вазиятни эгаллаган. Офицер шампанский ва стаканлар билан лиқ тўла стол ёнида турарди. Машшоқ эса қоғозга кўчириш билан машғул.

Афремов. Федя! Ухладингми?

Федя (туради). Жим... жим. Бу чўл, бу ўнинчи аср, бу озодликмас, ҳуррият... Энди «Тонг яллиғи»ни.

Лўли. Етар, Федор Васильевич. Энди Маша яккахон ашуласини айта қолсин.

Федя. Хўп, майлиз. Кейин эса «Тонг яллиғи»ни. (Яна ётади.)

Офицер. «Машъум дам». Розимисизлар?

Афремов. Бўпти.

Офицер (машшоқ сари яқинлаша). Хўш, рақам қиллодиларми?

Машшоқ. Жуда қийин денг. Усули ҳар сафар ўзгача жаранглайди. Яна янгидан-янги пардалар пайдо бўлади денг. Мана бу ери (имлайди. Кўз қирини ташлаган лўли аёлига) шундаймиди? (Хиргойи қилади.)

Лўли аёли. Айнан ўзи. Дидларига балли.

Федя (ўрнидан қўзғала). Кўчиролмайди. Бордики, кўчиришни удда қилсам, бирон операга урворади-да, бари бир расвосини чиқазади. Маша, қани бўлмаса «Машъум дам»ни бир қийиб ташла! Гитарани ол. (Оёққа босади, унинг яқинидан жой ола, кўзларига қадалади.)

Маша ашула айтади.

Бунисиям кўп жонон. Маша, кам бўлма, Энди-чи, «Тонг яллиғи»ни.

Афремов. Йўқ, тўхта. Аввал меникини, дафн марсиясини.

Офицер. Нима учун дафн марсияси экан, сабаб?

Афремов. Сабаби шуки, мен ўлганимда... Фаҳмладингми, мени тобутга солганларида, лўлилар келишади... фаҳмладингми? Бу васиятни хотинимга қолдираман. Агар «Шэл мэ вёрста» ашуласининг авжига чиққанларида тобутдан сачраб турмасам — онам хотиним бўлсин — фаҳмладингми? (Машшоққа) Мана бунисини рақам қил. Қаламингни йўрғалатиб қолсанг-чи, ошна.

Лўлилар ашула айтмоқдалар.

Жонингни киргизади-я. Қани, «Жонон ўғлонларим менинг» олинсин.

Куйлашади. Афремов даврага чиқади. Лўлилар мийиғларида кулганларича ашулаларини давом эттирадилар. Қарсақ ураллар, Афремов ўтириб қолади. Ашула тугайди.

Лўли. Бу дейман, Михаил Андреевич, биздай лўлилар-
ниям лой қилдингиз-а, лой.

Федя. Қани, эндигисига «Тонг яллиғи»ни.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Лўлилардан бири киради.

Лўли (Федяга). Бир тўра сизни сўраяпти.

Федя. Тўра? Ким экан ўзи?

Лўли. Қайдам. Уст-боши шай. Кифтида соболь мўйна-
сидан бичилган пўстин.

Федя. Йўғ-эй, ваҳима-ку? Бўлар иш бўпти, чақир.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, лўлисиз.

Афремов. Сени деб бу маконга қадамранжида қил-
ган тўра ким бўлса?

Федя. Етти ухлаб тушимга кирмаган. Қимга керагим
бор экан? (Гандираклаб ўрнидан қўзғалади).

Маша чиқади ва ўз шерикларига лўлилар тилида нималардир дейди.

ТУРТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, фақат Машасиз. Каренин пайдо бўлади. Атрофига
сынамол назар ташлайди.

Федя. Ана холос, Виктор-ку. Қутилмаган меҳмон.
Ечин. Хўш, қандай шамол сени бу томонларга учирди? Ке,
ўтир. Виктор, «Тонг яллиғи»ни тинглагин-а,

Лўлилар куйлашади.

Ана завқ, мана завқ. Ажаб, бу қўшиқ руҳига пайванд
этилган дард қай устахонада ясалган экан? Жонингга жон
улайди-я. Сабаби нимадан бўлсаки, одам боласи завқу
шавқ дарёсига шу қадар фарқ қилинади-да, у ҳолатни яна
давом эттириш йўлини тополмайди.

Машшоқ (қоғозга кўчира туриб). Қойил, нодирликда
беқиёс.

Федя. Нодирликда беқиёс ҳам гапми, асл дурдона бу...

Афремов. Балли, шоввозлар, энди дам олинглар.
(Гитарани олиб, Катянинг ёнидан жой эгаллайди.)

М а ш ш о қ. Мағзини чақсанг жўнгина бир нарсага ўхшайди-ю, лекин нағмаси зўр.

К а р е н и н. Je voudrais vous parler sans témoins¹.

Ф е д я. Нима тўғрисида?

К а р е н и н. Ze vien de chez vous. Voter femmerm'a charge de cette lettre, et puis.²

Ф е д я (*хатни олади, ўқийди, қовоғи солинади, сўнгра майингина илжаяди*). Менга қара, Каренин, бу хатдаги гаплардан огоҳсан, албатта?

К а р е н и н. Огоҳман. Сенга шуни айтишим лозимки...

Ф е д я. Тўхта, тўхта. Мени масту аласт ва сўзлари ақлдан бегона одам, яъни эс-хушидан маҳрум киши ўрнида кўришингни истамас эдим. Кайфим бор, тўғри, аммо ҳалиги иш менга беш қўлдай аён. Хўш, менга нималарни етказишинг лозим экан?

К а р е н и н. Каминага топширилган омонат — сени излаб топиш ва у одам сени... кутаётганини етказишдан иборат. Ҳаммасини кўнгилдан чиқаришни ва тезроқ қайтишингни сўраяпти.

Ф е д я (*унинг башарасига тикилганича жим тинглайди*). Ҳануз бир нарсага ақлим етмаяпти, нега бу иш сенга топширилди экан?

К а р е н и н. Лизавета Андреевна мени одам юбориб олдириллар ва илтимос қилдиларки...

Ф е д я. Яхши...

К а р е н и н. Аммо, фақат хотининг юборгани учун эмас, қадимги дўстлигимиз ҳурмати юзасидан илтимос қиламан: юр, уйга кетайлик.

Ф е д я. Сен мендан кўра яхшироқ одамсан, бемаъниликка қара! Мендан яхши бўлиш у қадар қийин эмас, албатта. Мен бир ярамас кимса, сен эса мўмин-қобил инсонсан. Шу туфайли ҳам меним қарорим қатъий. Ўзга нарса кўнглингга келмасин. Шунчаки, қўлимдан келмайди ва келишини-да, истамайман. Хўш, айт-чи, қайси юз билан яна шўппайиб кириб бераман?

К а р е н и н. Унда, ҳозир бизни кимга борайлик. Сенинг қайтишга қарор қилганингни етказаман, эртасига эса...

Ф е д я. Эртага нима ўзгаради? Мен — менлигимча, у киши — у кишилигича қолаверади. Йўқ. (*Столга яқинлашади ва ичади*.) Оғриқ тишни бирваракайига суғуриб ташлаган маъқул. Агар яна бир марта ўз ваъдамда турмасам, мени эрингиз қаторидан чиқариб қўйишингиз мумкин, деб

¹ Яқин ўзингга айтадиган екки оғиз сўзим бор.

² Шу тобла уйингиздан келиб турганим. Хотининг мана бу хатни бериб юборди ва сўнгра...

айтгандим. Ўз ваъдам устидан чиқолмадим, шунга кўра, орамиз очиқ.

Каренин. Бу сенинг фикринг, у кишининг қаноати эса ўзгача.

Федя. Қизиқ, бизнинг оилавий турмушимиз бузилмаслиги йўлида кўрсатаётган меҳрибончилигинг мени ажаблантирмоқда.

Каренин яна нималардир айтмоқчи. Маша киради.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Маша. Сўнгра лўлилар киришади.

Федя (*сўзини бўлади*). Бир эшитгин-а, бир эшитгин. Айт, Маша.

Лўлилар жамулжам.

Маша (*шипшигади*). Мадҳия айтилса.

Федя (*кулади*). Мадҳия Виктор ибн Михайлович зотларига...

Лўлилар куйлашади.

Каренин (*қизариб-бўзариб тинглайди, сўнгра сўрайди*). Қанча чиқарса бўлади?

Федя. Йигирма бешлигидан чўзсанг, бас.

Каренин беради.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, Каренинсиз.

Федя. Фаройиб! Энди «Зигир» ашуласини айт. *Ён-атрофига қараганича.*) Каренин жуфттак урипти-ку. Майлиз, билганидан қолмасин.

Лўлилар тарқалиша бошлайдилар.

Федя (*Қўл имоси билан Машани тўхтатади, иккиси дивандан ўрин оладилар*). Вой дейман, Маша, Маша бор-йўғимни остин-устун қилдинг-а.

Маша. Эсга олиг-чи, сиздан нима сўрагандим...

Федя. Нима эди? Пулми? (Шимининг чўнтагидан чиқади.) Садағанг кетсин, ол...

Маша хандон, пулни олади ва қўйнига яширади.

Федя (лўлиларга). Миркам икки дунё. Менга осмону фалакни кўрсатмоқда-ю, фикри ёди эса сариқ чақада, холос. Сен, қизгина нималарга қодир ва нималар қилмоқда эканиннга зиғирчаям тушунмайсан.

Маша. Ҳо, нега тушунмай. Тушунганим шуки, кимни яхши кўрсам, ўшанга жоним фидо ва энг яхши қўшиқларим ҳады.

Федя. Мени-чи, мени яхши кўрасанми?

Маша. Сезишимча, яхши кўрсам керак.

Федя. Ажиб. (Уни ўради).

Эркак ва аёл лўлилар чиқишади. Ялакатлар қолишади: Федя билан Маша, Афремов билан Катя, офицер билан Гаша. Машшоқ ёзиш билан банд, лўли эса гитаранинг торларидан вальс куйини изламоқда.

Мен хотинли кишиман, хордагилар эса сенинг хоҳишларингга банд солишган. Хўш, кайфинг чоғми?

Маша. Албатта-да, яхши одамлар меҳмонимиз бўлишади-ю, нега кайфимиз чоғ бўлмасин.

Федя. Ҳалиги одамни танидингми?

Маша. Исм-шарифини эшитгандим.

Федя. У олижаноб одам. Мени хотиним олдига бошлаб бориш ниятида келган экан. Хотиним мендай бетамизни ҳануз севади-ю, кўрсатаётган кароматим бу.

Маша. Тўғри-да, бу яхши эмас. Унинг олдига қайтиш лозим. Уни аяш лозим.

Федя. Лозим дейсанми? Менимча, лозим эмас.

Маша. Агар севсанг — лозим, севгидан узоқ бўлсанг лозиммас, албатта. Фақат севги ганимат.

Федя. Қачон била қолдинг буни?

Маша. Билмасам, айтмас эдим.

Федя. Қани, бир ўпгин-а, мени. Яна бир бор «Зиғир» айтилсин, сўнгра бас.

Куйлай бошлайдилар.

Нақадар оромбахш! Ширин уйқудан асло уйғонмасанг. Шу завқ оғушида ўлсангу қўйсанг.

ИККИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ ҚУРИНИШ

Биринчи пардадан буён икки ҳафта ўтган. Лизаникида. Каренин билан Анна Павловна таомхонада ўтиришар. Ичкариги эшикдан Саша чиқиб келади.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Каренин. Хўш, нима гап?

Саша. Докторнинг айтишича, мундан буёғи хавфли эмас. Фақат шамоллатиб қўйилмаса бўлгани.

Анна Павловна. Худойимга шукур-эй. Лиза адоий тамом бўлаёзди-я.

Саша. Докторнинг гапига қараганда, у ё томоқ бўғмасига яқинроқ касалга чалинган, ёки енгил шаклдаги... Бу нима? *(Саватга имо қилади.)*

Анна Павловна. Виктор тушмағур узум олиб келипти.

Каренин. Олинг, мазасини татиб кўринг-а?

Саша. Ҳа, Лиза яхши кўради. Унинг асаблари ниҳоятда таранг ҳолда.

Каренин. Икки кечаю кундуз на овқат ейди, на ухлайди.

Саша *(кулги қочириб)*. Ўзингиз-чи, сизам...

Каренин. Менинг йўлим бошқа.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Доктор билан Лиза киришади.

Доктор *(жиддият билан)*. Хўш, десангиз. Агар ухламаса ҳар ярим соатда ўзгартиб туришингиз керак. Томогини дорилашга зарурят йўқ. Уйнинг ҳарорати шу қиёмда тургани маъқул...

Лиза. Агар яна бўғмаси қайтарилса-чи?

Доктор. Қайтарилмас деб ўйлайман. Агар қайтарилса — пуркаш, фақат пуркаш. Ундан сўнгра, эрта билан битта, кечқурун битта кукун дорн. Ҳозир ёзиб қолдираман.

Анна Павловна. Доктор, бир пиёла чой истамай-диларми?

Доктор. Йўқ, ташаккур, касаллар кутиб қолишади. *(Столга яқинлашиб, ўтиради.)*

Саша қоғоз, снѐҳдон келтирар.

Л и з а. Ишқилиб, томоқ бўғмаси бўлмагани рост чиқсин.

Д о к т о р (*кулги қочириб*). Шак-шубҳасиз. (*Езади.*)

Анна Павловна докторга яқин жойда турар.

К а р е н и н. Энди-чи, бирон пиёла чой тамадди қилсангиз ё бир оз ухласангиз яхши бўларди, ранг-рўйингиз андак синиққан.

Л и з а. Жоним бир оз тинчигандай. Сиздан миннатдорман. Чин дўст мундоғ бўпти-да. (*Унинг қўлини қаттиқ қисади.*)

Жаҳли чиққан Саша доктор томон боради.

Барака топинг, азизим. Ана шундай кунларда кишига қайишиш — бебаҳо хислат.

К а р е н и н. Нима каромат кўрсатдим? Менга миннатдорчилик билдириш учун ҳеч қандай асос йўқ.

Л и з а. Унда тунларни уйқусиз оқартирган ким, анави алломани толиб келган ким? Ҳаммаси сиздан...

К а р е н и н. Миканинг хавфдан қутулгани ва айниқса, сизнинг менга кўрсатган лутфу карамингизнинг ўзи мен учун катта мукофот. (*Яна қўлини-қўлига олади ва Лизанинг кафтидаги тангага ишора қилганича кулади.*)

Л и з а (*кулганича*). Бу доктор насибаси эди. Фақат унга қай йўл билан беришнинг уддасидан ҳечам чиқолмас керак.

К а р е н и н. Бу иш менинг ҳам қўлимдан келмайди.

Анна Павловна (*яқинлаша*). Қўлингиздан келмайдиган иш нима экан?

Л и з а. Докторга пул бериш. Жонимдан ҳам азиз бўлган одамни сақлаб қолса-ю, мен унга пул берсам. Хунук, кишига ярашмаган қилиқ бу.

Анна Павловна. Менга бер. Ўзим боплайман. Бундан осон иш борми...

Д о к т о р (*ўрнидан тура, рецептни узатади*). Мана бу дорини ош қошиғида қайнаган сувга боплаб аралаш қилинади-да, кейин... (*Насихатидан қолмайди.*)

Стол ёнида турган Каренин чойхўрлик билан банд. Анна Павловна билан Саша ўзларини четроққа оладилар.

С а ш а. Ўзаро муносабатларини кўришга тоқатим чидамайди. Лиза гўё уни яхши кўриб қолган одамдай хатти-ҳаракатлар қилади-я.

Анна Павловна. Нимасига ажабланиш керак экан?

С а ш а. Кўрарга кўзим йўқ...

Доктор барча билан хайрлаша чиқади. Анна Павловна уни кузатади.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Лиза, Каренин ва Саша.

Лиза (*Каренинга*). Эркатоим бирам ширинки. Жиндек енгил тортиши биланоқ кулишга, нималардир деб чуғуллашга тушди. Ҳозир олдига киришим керак. Сизни ҳам якка қолдиришга кўнглим йўқ.

Каренин. Чунончи, бир ҳўплам чой, бирон нарса тамадди қилсангиз яхши бўлади.

Лиза. Шу тобда менга ҳеч бир нарсанинг даркори йўқ. Қўрқув ташвишлари орқада қолгач, ўзимни ажаб енгил ҳис қилмоқдаман. (*Кўнгли бўшаб, кўзига ёш келади.*)

Каренин. Нақадар ҳолдан толганингиз ана шундан маълум.

Лиза. Бахтимдан ўргиламан. Уни кўришни истайсизми?

Каренин. Жоиним билан.

Лиза. Юринг, бўлмаса.

Чиқадилар.

ТҲРТИНЧИ ҲОЛАТ

Саша ва Анна Павловна.

Анна Павловна (*кузатиб қайтади*). Шундай боплаб қистирдимки, олганини ўзиям сезмай қолди. Ҳа, қоғофингдан қор ёғади?

Саша. Қабоҳат. Лиза уни болалар бўлмасига етаклаб кетди. Куёви ёки эримики, бундай қилади.

Анна Павловна. Сенга чикора? Мунча зардаш қайнамаса? Ёки ўзинг унга тегмоқчимсан?

Саша. Мен-а, шу суллоҳга-я? Унга текканимдан кўра, биронта яккамоховни танлаганим яхшимасми. Кўзимга балодай кўринганининг сабаби шуки, наҳотки Лиза Федядан сўнг, бутунлай бегона бир одам билан шу қадар яқинлаша олади.

Анна Павловна. Нега бегона экан — ёшлик даврларидан буён дўстлар.

Саша. Лиза уни яхши кўриб қолган, кулишидан, кўз сузишларидан кўриб турибман.

Анна Павловна. Нега ажабланиш керак экан? Боланинг касалини боқишди, меҳрибонлик кўрсатди, ёрдам берди, шунинг учун ҳам Лиза унга ўз миннатдорчи-

лигини билдирмоқда. Гапнинг лўндасини айта қолай, ни-
мага Лиза Викторни яхши кўриб қолиши ва унга эрга
чиқиши мумкинмас, хўш?

С а ш а. Бундай хунук иш дунёда камдан-кам учрайди.
Қабоҳат, қабоҳат.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Каренин билан Лиза киришади.

Каренин ими-димисиз хайрлашади. Саша жаҳл билан чиқади.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Павловна ва Лиза.

Лиза (онасига). Нима қилди унга?

Анна Павловна. Қайдам, пайқамадим.

Лиза чуқур «ух» тортади.

Парда

ИККИНЧИ КУРИНИШ

Афремовникидаги кабинет. Стаканларга май қуйилган. Меҳмонлар.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Афремов, Федя, пахмоқ соқол Стахович, қирмасоқол Бут-
кевич, хушомадгўй Коротков.

Коротков. Сизларга бир айтдим-қўйдим: маррага
етолмайсизлар. Ла-бел-буа бутун Европада ягона айғир
ҳисобланади. Бас бойлайман.

Стахович. Ёлгон ҳам эви билан-да. Сенинг гапла-
рингга аллақачонлар ҳеч ким ишонмай қўйганини ўзинг
яхши биласан. Сен билан бас бойлайдиган аҳмоқ йўқ.

Коротков. Гапимга ишонавер. Сенинг Картушинг
ҳам пойгани бой беради.

Афремов. Ади-бади жонларингга тегмадими. Сиз-
ларни яраштириб қўяй. Мана, Федядан сўранглар. Пўс-
калласини айтади-қўяди.

Федя. Айғирларнинг иккиси ҳам чаккимаску-я, лекин
масала чавандозда.

Стахович. Гусев муттаҳам одам. Унинг танобини маҳкам тортиб туриш керак.

Коротков (овозини қўйганича). Бекор гап!

Федя. Сабр қилинглар, ҳозир гапларинг бир ердан чиқади. Дўнак кимга тушди?

Коротков. Менга, лекин икки пулга арзимаيدн. Таваккалда. Агар Шаҳзода касал бўлмагандами, томошасини кўрардилар.

Малай киради.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва малай.

Афремов. Нима демоқчисан?

Малай. Аллақандай хоним келдилар, Федор Васильевични истаяптилар.

Афремов. Қанақа хоним?

Малай. Қайдан билай. Кетворган хонимлардан.

Афремов. Федя! Сени қандайдир хоним истаётганмиш!

Федя (чўчиб тушади). Ким бўлса?

Афремов. Кимлигини билмайди. (Малайга) Катта хонага таклиф қил.

Федя. Намунча шошмасанг, олдин бир қорасини олай-чи. (Чиқади.)

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Федя билан малайсиз.

Коротков. Уни истаб келган ким бўлди экан? Уша, Машкадир-да.

Стахович. Машканг ким?

Коротков. Лўли қиз Машани айтяпман. Ундан кўзини олмайди. Мушук боласидай яхши кўриб қолган.

Стахович. Дўндиқчанинг ўзгинаси. Свози ҳам мойдай.

Афремов. Зебо нарса! Танюша билан иккиси жуда мос тушган. Кеча Пётр билан бирга ашула айтишганди.

Стахович. Бу зангарнинг бахти чопагон чиқди...

Афремов. Уни заифалар яхши кўришадими—қандини урсин.

Коротков. Лўли аёлларига тобим йўқ. Назокат кўчасидан четлаб ўтишган.

Буткевич. Номаъқулнинг нонини есан.

Коротков. Битта француз аёли учун бир галасининг бахридан ўтганим бўлсин.

Афремов. Йўғ-эй, зўр чиройшунослардан экансан-ку... Қани, бир қарай-чи, ўзи ким экан. (*Чиқади.*)

ТУРТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Афремовсиз.

Стахович. Агар Маша бўлса, бунда чақир уни, ашуласини айтсин. Йўқ, оғайнилар, булар қадимги лўлиларнинг соясига ҳам ўхшамайди. Танюшага нима етсин эди. Вой, дардингдан аканг.

Буткевич. Ўйлашимча, илгари қандай бўлса, ҳозир ҳам шундай.

Стахович. Қўйсанг-чи, ашула ўрнига романсдан олишларига нима дейсан?

Буткевич. Романсларниям кетворигани бор.

Коротков. Ке, бас бойлаймиз, мен уни айтишга мажбур этаман: ашулами ё романсми фарқига етолмассан деб ўйлайман-ов?

Стахович. Қоротков бас бойлашдан бошқани билмайди.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Афремов.

Афремов (*киради*). Жаноблар, Машамас у. Бошқа жойда уни қабул қилолмаймиз. Биллиардхонага юринглар Қоротков. Бас бойлайман, юрагинг дов бермади-а?

Стахович. Бўлди, бўлди.

Коротков. Пойгада ютқазининг турган гап.

Стахович. Мунча чўзиласан, майни ол.

Ҳангома қила чиқишади.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Федя билан Саша киришади.

Федя. Бу ёққа юр. Оббо сен-эй. Журъатингга балли. Ажаб, кўп ажаб...

Саша (*хижолатда*). Федя, гашинг келган бўлса, кечир

мени ва худо ҳаққи, гапларинга қулоқ сол. (*Овози қайтирайди.*)

Федя (*хонани қадамлар, Саша ўтиради, икки кўзи унда*). Қулоғим сенда.

Саша. Федя, уйга қайтишинг керак.

Федя. Саша, азизим, ҳис-туйғуларинг менга жуда ҳам аён, агар мен ҳам сенинг ўрнингда бўлсам, худди шундай қилардим: ҳаммасини қадимги ҳолига қайтариш учун қўлимдан келган барча чорани ишга солган бўлардим, лекин бордики сен, азизим, меҳрибон қизалоғим, менинг ўрнимда бўлсанг, бу гапни айтиш қанчалик эриш эрса-да, менинг ўрнимда сен ҳам мен қилган ишни маъқул кўрардинг, яъни бошингни олиб чиқиб кетардинг, ўзгалар бахтига соя солмаслик йўлини танлардинг...

Саша. Соя солмаслик? Наҳотки Лиза сенсиз яшай олса?

Федя. Эй, меҳрибоним Саша, жондан азизим, яшайди, яшай олади. Яна бахтини ҳам топади, мен билан яшаганидан кўра бахтиёрроқ кунларни кечирди.

Саша. Ҳечам-да.

Федя. Сенга шундай туйилади. (*Қўлидаги хатни икки буклай бошлайди.*) Гап унда эмас, яъни гапнинг пўскалласи унда эмас, гапнинг моҳияти шундаки, бошқа иложим ҳам, мажолим ҳам йўқ. Қалин қоғозни қайта-қайта букиб кўргин. Юз мартасигаям чидаши мумкин. Юз биринчисида эса шир этиб йиртилади-кетади. Лиза билан менинг муносабатимизда ҳам айни ҳол содир бўлган. Унинг кўзига қарашга юзим йўқ. У ҳам худди шу аҳволда, ишонавер.

Саша. Бекор гап, бекор гап.

Федя. Бекор гап дейсану тўғри эканини яхши билсан.

Саша. Мен ўзимдан қиёс қиламан. Агар мен унинг ўрнида бўлсаму сенинг ҳозир айтган сўзларингни эшитсам, дунё кўзларимга қоронғи кўринарди.

Федя. Тўғри, сен шундай ҳолатни кечирган бўлардинг, албатта.

Саша (*ўрнидан туради*). Наҳотки бўлган-тургани шундай қолаверади?

Федя. Иложимиз қанча.

Саша. Федя, қайт.

Федя. Азизим Саша, раҳмат сенга. Хотирамда ҳаммаша энг азиз киши бўлиб қоласан... Энди алвидо, жондан азизим. (*Пешонасидан ўнади.*)

Саша (*ҳаяжонда*). Йўқ, Федя, видолашмайман ва ишонмайман, ва ишонишнинг истамайман...

Федя. Бўлмаса, тингла. Фақат бу деганларимни бирон кимсага айтмайсан. Ваъда бероласанми?

Саша. Албатта.

Федя. Саша, энди қулоқ сол. Чиндан ҳам унинг эриман, боласининг дадаси, бироқ мен ортиқча одамман. Тўхта, тўхта, эътироз қилишга шошилма. Рашк қилмоқда деб ўйлагандирсан? Ҳеч-да. Биринчидан, ҳаққим йўқ, иккинчидан эса далилим йўқ. Виктор Каренин унинг қадимий дўсти, менга ҳам дўст бир одам. Каренин Лизани, Лиза Каренинни яхши кўради.

Саша. Бекор гап.

Федя. Эридан ўзга одамни яхши кўришни хаёлига ҳам келтирмаган тоза, ахлоқли хотин сифатида яхши кўради, аммо мана бу тўсиқ (*кўкрагига уради*) ўртадан олиб ташлангандан сўнг эса у бошқани яхши кўриши мумкин ва яхши кўрадиям. Мен йўлни очиб бераман ва у ўз бахтини топади. (*Овози қалтирайди.*)

Саша. Федя, бу гапингни қўй.

Федя. Ўзинг ҳам яхши биласанки, бу ҳақиқат, мен уларнинг бахтига фақат шод бўламан, бундан хайрли иш қўлимдан келмайди, қайтолмайман, улар озодлигини таъминласам бўлгани, ана шуни ўз тилингдан эшитсинлар. Гапни чўзма, бас, энди алвидо. (*Унинг бошидан ўпади ва эшик очиб кузатади.*)

Саша. Федя, олижаноблигингга тан бердим.

Федя. Алвидо, алвидо.

Саша чиқади.

ЕТТИНЧИ ҲОЛАТ

Федя якка ўзи.

Федя. Ҳа-да, ҳа-да, ажиб, жуда соз. (*Қўнғироқ чалади.*)

САККИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва малай.

Федя. Хўжайинни чақиринг.

Малай чиқади.

ТУҶҚИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Федя якка ўзи.

Федя. Айни муддао, айни муддао.

УНИНЧИ ҲОЛАТ

Афремов киради.

Афремов. Шунча тез?

Федя. Ажиб. «Гўзал онт ҳам ичди, қасамёд ҳам қилди...» Ажиб. Қолганлар қани?

Афремов. Нариги хонада, қиморга тушдилар!

Федя. Беш, беш. Юр... «ки-кириб ўтаман дея бир соатга».

Парда

УЧИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КҶРИНИШ

Князь Абрезков — 60 ёшлардаги сиргини силаган бўйдоқ. Юзи тараш, мўйлови бор. Ўз қадрини яхши билган ва юз-кўзларига ҳасрат аломати қўнган кекса ҳарбий. Анна Дмитриевна Каренина — Викторнинг онаси, элликка кирган бўлса ҳам кўриниши ёш, grande — dame. Гапларида, француз сўзлари кўп учраб туради. Лиза, Виктор, малай, Анна Дмитриевнанинг меъёрида шинам, сувенирлар билан тўла кабинети.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна хат ёзмоқда.

ИҚКИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна ва малай.

Малай. Князь Сергей Дмитриевич.

Анна Дмитриевна. Таклиф эт, тезроқ. (*Ўзини кўзгуга солиб, тузатинади.*)

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна ва князь Абрезков.

Князь Абрезков (*киради*). J'espère que je ne force pas la consigne¹ (*қўлини ўпади*).

Анна Дмитриевна. Яхши биласизки, vous êtes toujours le bienvenu². Айниқса энди, шу кунларда Мак-тубимни олгандирсиз-а?

Князь Абрезков. Олдим ва шу замонок сиз томон шотилдим.

Анна Дмитриевна. Нимасини айтасиз, азизим, қўлим ишга бормади. Il est ensorcelé, positivement ensorcelé³. У ҳеч қачон менга нисбатан бунчалик ўжар, бунчалик ғайир, бунчалик шафқатсиз, доқайд бўлмаганди. Ҳалиги аёлгина эрини ташлаган кундан бошлаб, ўғлим бутунлай ўзгарди-қўйди.

Князь Абрезков. Хўш, мақсади нима, ўзи нима қилмоқчи?

Анна Дмитриевна. Нима қилиб бўлсаям уйламоқчи.

Князь Абрезков. Ахир, бошида эри бор-ку?

Анна Дмитриевна. Талоқ қоғозини берармиш.

Князь Абрезков. Шундай денг.

Анна Дмитриевна. Ҳа-да. Виктор тушмагурингизни эса кўзи кўр, қулоғи қар, бу ишнинг турган-битгани ифлослик: адвокатма-адвокат юриш, айбини исботлаш. тавба... Tout ça est de'goutant⁴. Булар ҳам унинг шаштини қайтармаганига ҳайронман. Ўзига ўхшамай қўйди. Унинг вужудидаги меҳрибонлик, журъатсизлик...

Князь Абрезков. Демак, севади. Оҳо, агарки, киши севги балосига дучор бўлсам, унда...

Анна Дмитриевна. Унда, нима учун бизнинг замонамизда гулдай тоза севги, дўстона севги, бутун ҳаётимиз маъносига айланган севги бўларди? Мана бундай севгини тан оламан; қадрлайман.

Князь Абрезков. Бу замондаги ёш авлодни олижаноб муносабатнинг ўзигина қониқтирмади. Ja possession de l'âme ne leur suffit plus⁵. Нимаям қилардик. Хўш, ўғлингизга нима деймиз?

Анна Дмитриевна. Отини тилга олманг. Бу жодугарликнинг ўзгинаси-я. У қайтадан яратилди-қўйди. Ҳай, эшитдингизми, мен у хотингинаникига бордим. Ўғлим

¹ Фармойишларини ўз вақтида адо этган бўлсам керак?

² Уйимизнинг тўри ҳаммаша сизники.

³ Унинг боши айланиб қолган, сеҳр балосига дучор бўлган.

⁴ Ҳаммаси бир мараз гап.

⁵ Улар фақат маънавий яқинлиқнинг ўзи билан чекланишни истамайдилар.

жон-ҳолимга қўймагандан кейин. Кириб борсам, уйда йўқ экан, хат қолдириб келдим. Elle m'a fait demander quand je pourrai la recevoir¹ ва бугун (соатга қарайди) соат иккида, келиши керак. Қабул қилишим ҳақида Викторга ваъда берарга бердим, бу ёғига кўп ҳайронман. Шунда, қадимги дўстлигимиз ҳурмати юзасидан сизга одам юборишга мажбур бўлдим. Ёнимда бўлишингиз— юрагимга қувват.

Князь Абрезков. Миннатдорман.

Анна Дмитриевна. Шунинг билинги, бугунги учрашувимизда ҳамма муаммо — Викторнинг тақдири ҳал бўлиши лозим. Мен ё кўнмаслигим керак... Унда қандоғ натижа чиқади...

Князь Абрезков. Уни мутлақо танимайсизми?

Анна Дмитриевна. Умримда кўрган эмасман. Уни ўйласам, танамга титроқ киради. Яхши хотин ўз эрини ташлашга ҳечам рози бўлмайди-да. Яна эрини яхши одам дейдилар. Ахир, у Викторнинг ўртоғи эди ва уйимизга келиб турарди. Ғоятда баодоблик кўрсатарди у. Умуман олганда, қандай бўлмасин, Quels que soient les torts qu'il a eus vis-à-vis d'elle², гуноҳ. Бир ёстиққа бош қўйилдими — чида. Мен фақат бир нарсага ҳайронман, шунчалик юксак қаноатлар соҳиби Виктор эридан чиққан жувонга уйланишни нечук ўзига эп билади экан. Неча бор — яқиндагина талоқ қўйиш христианликка зид эканини исботлаш ниятида, менинг олдимда, Спицин билан шундай қизгин баҳслашгани ҳали-ҳали кўз ўнгимда, энди бўлса ўзи ўша йўлдан бормоқда. Si elle e pu le charger à un tel point³, у аёлдан кўрқаман. Ҳа, айтгандай, сизга навбат бермасдан сайрашимни қаранг-а, сизни чақиришимдан мақсад, бу ҳақда фикрингизни билмоқчи эдим. Нима маслаҳат берасиз? Айтинг. Сизча қандай бўлиши мумкин? Нима қилмоқ лозим? Виктор билан сўзлашолдингизми?

Князь Абрезков. Сўзлашдим. Фикримча, уни севади, севгисида қатъий ишонч бор, уни сеvgи ўзининг ниҳоятда қаттиқ исканжасига олгани рост экан, ўглингиз эса тўғри келган нарсага аста-секин, лекин чип ёпишиб оладиган одам. Унинг қалбидан ўрин олган нарсани қайтариш, чиқариш амримаҳол гап. Виктор ундан бошқани севолмайдим ва усиз бахтли ҳам бўлолмайди.

¹ Ижозатим бўлса, уйимга келишни сўрапти.

² Унинг айби қанчалик оғир бўлмасин.

³ Бошини шу қадар боғлаб ташлашга кучи етиптими.

Анна Дмитриевна. Айтинг-чи, Варя Казанцева ўглига тегармикан. Қизмисан қиз-да, ва яна яхши кўра-диям.

Князь Абрезков (*кулга қочира*). C'est compter sans son hôte¹. Энди у амалга ошмайдиған иш. Фикримча, ўглингиз истаклари қаршисида бўйсунидан ва уйланишга кўмаклашувдан ўзга чора йўқ.

Анна Дмитриевна. Эрдан чиққанга-я, ўз хотинининг эри билан кўришиб юрсин учунми? Бу ҳақда хотир-жам гапираётганингизга қойилман. Она ўзининг якка-ягона ўглига, яна қандоғ ўглига денг, хотинликка танлаши лозим бўлган аёл шу кишига ўхшаган бўлиши зарур эканми?

Князь Абрезков. Азизим, ахир начора. Синаш-та, ўзингизга маъқул қизга уйлантирсангиз яхши бўларди, албатта. Бунинг имконияти бўлмагач... Сўнгра, ўглингиз бирон лўли қизига ёки қандайдир худо урганга уйланаётгани йўқ-ку. Лиза Рахманова десангиз хўп яхши, келишган аёл, Нелли отли жияним туфайли уни яхши биламан. Мулойим, феъли кенг, дили пок ва ахлоқли аёл.

Анна Дмитриевна. Эрини ташлашга жазм этган ахлоқли аёл, денг...

Князь Абрезков. Сизни танимай қолдим. Ниятингиз ёмон, бешафқат экансиз. Эри шундай одамлардан-ки, ундайларни ўзига-ўзи душман дейишади. Лекин у ҳаммасидан кўпроқ хотинига душман. Иродаси занф, бутунлай одамгарчиликдан чиққан, масту аласт бир шахс у. Ўз давлатиниям, хотинининг бор-йўғиниям кулга совурди. Ахир, у бечора аёл қўлида боласи бор-а. Шундай одамдан кечган аёлни қоралашга нима ҳаққингиз бор? Бунинг устига бу эрини эмас, жонивор эр уни ташлаб кетган бўлса.

Анна Дмитриевна. Вой-эй, турган-битгани иф-лослик ва яна ифлосликдан иборат. Бу қора қозонга яқин юрсанг, куяси юқади.

Князь Абрезков. Диний эътиқодингиз-чи?

Анна Дмитриевна. Эсимда, эсимда гуноҳидан ўтиш. «Кишининг гуноҳидан ўтиш — савоб иш». Mais c'est plus fort que moi².

Князь Абрезков. Инсоф юзасидан айтинг-чи, у аёл ўшандай одам билан нечук турмуш кечирсин? Бирон-бир бошқа кишини яхши кўриб қолмаган тақдирдаям, шундай қилса бўларди. Боласи учун ҳам яшаши керак

¹ Бу ағаси бўлмаган бахт.

² Бунга дош бериш қўлимдан келмайди.

эди. Ахир, эрининг ўзи, у ақлли ва кўнгилчан одам, эс-хуши жойида бўлган кезларида хотинига шу маслаҳатни берар эмиш.

ТҮРТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна, князь Абрезков. Каренин киради, онасининг қўлидан ўпади, князь Абрезков билан кўришади.

Каренин. Мама! Сизни бир нарсадан огоҳ қилиб қўйиш учун кирдим: ҳали-замон Лизавета Андреевна келади. Сиздан илтимосим, ўтинчим битта, агар меним уйланишимга ҳануз қаршилик қилиш ниятида бўлсангиз...

Анна Дмитриевна (оғзидан сўзини ола). Албатта-да, ҳануз қаршиман.

Каренин (сўзида давом этади, қовоқлари солиқ)... бўлсангиз-да, сиздан биргина илтимосим, ўтинчим бор: норози эканингизни билдирманг, масалани ноҳўя томонга бурворманг.

Анна Дмитриевна. Билишимча, у киши билан мундоғ нозик гаплар қилишга ҳали вақт эрта. Ҳар ҳолда, мен бу гапни очишдан узоқман.

Каренин. У ҳам очмайди. Мақсадим сизни у билан таништиришгина, холос.

Анна Дмитриевна. Бир нарсага ақлим етмаяпти: сен, ўз диний ақидаларингни, яъни талоқ қўйиш христианликка ёт одат, деган ишончингни эри тирик бўлган Протасова хонимга уйланиш ниятинг билан қандоқ пайванд қиласан?

Каренин. Мама! Бу гапларингиз тошдан ҳам қаттиқ! Наинки, шу қадар мураккаб ҳаётда бизлар мусичадай бегуноҳмизу нуқтаи назаримиз бир-биридан фарқ қилиши мумкин эмас? Мама, бу қадар шафқатсизликни сиздан кутмаган эдим.

Анна Дмитриевна. Сен кўзимнинг нури, сенга фақат бахт тилайман.

Каренин (князь Абрезковга). Сергей Дмитриевич!

Князь Абрезков. Шубҳасиз, сиз ўғлингизга фақат бахт тилайсиз, бироқ сочига қиров ўтирган биздай одамлар учун ёшларни тўғри тушуниш андак қийин, албатта. Айниқса, ўз ўғлининг бахти ҳақида қатъий фикрга эга бўлган она учун бу қийин савдо. Хотин зотининг ҳам-масиям шунақа.

Анна Дмитриевна. Ана, ана, айтмадимми, ҳамма менга қарши. Албатта, сен ўз хоҳишингни амалга ошири-

шинг мумкин, vous êtes majeur¹, ammo мендан жудо бўла-санг бола.

Каренин. Бунчалигингизни билмас эканман, булар олдида бешафқатликка йўл бўлсин.

Князь Абрезков (*Викторга*). Виктор, гапни бас қил. Оналарнинг тили аччиқ, дили ширин бўлади.

Анна Дмитриевна. Уни ҳақорат қилмоқчи эмас-ман, лекин кўнглимга келганини ўртага рўй-рост тўкиб соламан.

Князь Абрезков. Чамамда...

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна, князь Абрезков, Каренин, Малай киради.

Князь Абрезков. Ҳузур келиб қолди.

Каренин. Мен кетдим.

Малай. Лизавета Андреевна Протасова.

Каренин. Мама, мен кетдим. Ҳутинаман...

Князь Абрезков ҳам ўрнидан қўзғалади.

Анна Дмитриевна. Таклиф қилинг. (*Князь Абрезковга*) Йўқ, сиз қоласиз.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна ва князь Абрезков.

Князь Абрезков. Уйлашимча, сизга осонроқ бўлар, агар... *etêtea — tète²*.

Анна Дмитриевна. Йўғ-а, қўрқаман. (*Кўнгли ҳовлиқади.*) Агарчи, у билан яккама-якка қолиб *têteôtête* суҳбатлашишни истасам, сизга ишора қиламан. *Ga dâ-repnda³*. Синамай туриб, у билан якка қолсаму гап топиб беролмасам бўлмас. Ушанда сизга бундай мўйлов қиламан.

Князь Абрезков. Ҳузурман-ов. Имоним қомилки, у сизга ёқиб қолади. Фақат одил бўлсангиз, бас.

Анна Дмитриевна. Бунча ҳаммаларнинг менга тескари бўлмасанглар...

¹ Бўйинг етган.

² Яккама-якка қолсаларинг.

³ Буни вазият кўрсатури.

ЕТТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Лиза киради, бошида шляпа, устида янги кўйлак.

Анна Дмитриевна (*ўрнидан қўзғала*). Минг афсуски, уйларингга бориб, сизни учратолмадим, энди ўзингиз марҳамат кўрсатиб, мени кўп хурсанд қилдингиз.

Лиза. Асло кутмаган эдим. Мени кўрмоқчи бўлганингиздан жуда-жуда миннатдорман.

Анна Дмитриевна. Танишдирсизлар? (*Князь Абрезков томон имо қилади.*)

Князь Абрезков. Бўлмаса-чи, мени таништирганларидан беҳад хурсандман. (*Қўлини узатади. Утиришади.*) Сиз тўғрингизда жияним Нелли менга жуда кўп гапларни айтганди.

Лиза. Ҳа, биз жудаям яқин дўст эдик. (*Анна Дмитриевнага ийманибгина кўз қирини ташлайди.*) Ҳозирам дугоналармиз. (*Анна Дмитриевнага*) Мени кўрмоқчи бўлишингизни асло кутмагандим.

Анна Дмитриевна. Эрингиз билан яхши танишман. У киши Виктор билан яқин эди ва Тамбовга кўчиб кетгунича аҳён-аҳёнда келиб турарди бизникига. Агар янглишмасам, сизга ўша ерда уйланган, шундайми?

Лиза. Шундай, биз ўша ерда оила қурдик.

Анна Дмитриевна. Бир неча йиллардан сўнг, у яна Москвага кўчиб келди-ю, лекин бизларникига келмайдиган бўлиб кетди.

Лиза. Ҳа, чиндан ҳам, у кам юрадиган бўлиб қолган эди.

Анна Дмитриевна. Ҳатто мени сиз билан таништиришним унутган.

Ноқулай жимлик.

Князь Абрезков. Сўнгги бор сизни Денисовларникидаги томоша вақтида учратгандим, чоғи. Эсингиздами? Ғоятда шод қилган эдингиз. Яхши куй чалгандингиз.

Лиза. Пўғ-а... Ҳа-я... Энди эсладим. Чинданам, чалгандим.

Яна жимлик.

Анна Дмитриевна. Мени кечиринг, ҳозир айтмоқчи бўлган сўзларим сизнинг дилингизни сиёҳ қилиши мумкин, аммо муғамбирлик қилиш менинг қўлимдан келмаган, асло келмайдиам. Виктор Михайлович сўзларини ерда қолдира олмаганим учун... яъни у киши, йўғ-а, сиз мени кўрмоқчи бўлганингиз туфайлигина мен келдим... ҳаммасини билганингиз яхши, чинданам... (*кўз ёшини туптолмайди.*) Жоним қаттиқ қийноқда... сиз эса меҳри шафқатда беқиёссиз.

Князь Абрезков. Балли, яхшиси, мен борай.
Анна Дмитриевна. Ҳа, майли, бора қолинг.
Князь Абрезков. Саломат қолинглар. (Иккала
аёл билан хайрлашганича чиқади.)

САККИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна ва Лиза.

Анна Дмитриевна. Менга қаранг, Лиза, пада-рингиз исми шарифлари билан атамайман ва сирасини айтганда, аташним хоҳламайман.

Лиза. Андреевна.

Анна Дмитриевна. Урни эмас, менга қолса, Лиза деганим маъқул. Сизга ич-ичимдан ачинаман, яхши аёл кўринасиз. Аммо Виктор менинг жони дилим. Дунёга келиб, ортирганим ўша болам, унинг нечук қалб эгаси эканини мендан сўранг. У мағрур қалб соҳиби. Бу мағрурона руҳ етти ёшлик чоғидаёқ аён бўлганди. Бу мағрурлик боиси олий зотликданмас, бадавлатликданам эмас, йўқ, виждони пок, ахлоқи юксак инсон бўлгани учун, ҳам шу одатларига ҳамиша содиқ қолгани учун мағруру. Қиз боладай покиза бир инсон.

Лиза. Менга маълум.

Анна Дмитриевна. Умрида аёл зотининг қўлини ушламаган. Сиз — кўз очиб кўргани. Сиздан уни раёқ қилмайман десам, хато бўлади. Рашк қиламан. Иккимиз ҳам онамиз; фақат сизники ҳали гўдак, онаизор ўша кунга ўзини ҳозирлаб боради. Менам уни хотинининг қўлига топшириш ва рашк қилмасликка ўзимни ҳозирлаб келган эдим. Топширгандаям, ўзи каби покиза одамдан бешқаси-га эмас.

Лиза. Мен... Наҳотки мен...

Анна Дмитриевна. Кечирасиз, билишимча, айб сиздамас, айб сизнинг бахтсиз эканингизда. Мен ўғлимни яхши билман. У ҳамма нарсага чидашга тайёр, чидай-диям, бирон мартаям таъна қилмайди, лекин виждони азобда бўлади. Унинг ҳақорат остида қолган ғурури азоб чекади ва у ўзини бахтиёр ҳис қилолмайди.

Лиза. Буларни мен ҳам кўнглимдан ўтказувдим.

Анна Дмитриевна. Лиза, азизим. Сиз доно, ажаб яхши аёлсиз. Агар сиз уни яхши кўрсангиз, ўғлим бахтини ўзингизникидан баланд кўйишингиз керак. Модомики шундай экан, унинг бошини боғлашни ва ҳамишалик шубҳалар тоши остида эзлишини (у бу ҳақда ҳеч қачон асло оғиз очмайди, албатта) истамасангиз керак; деб ўй-лайман.

Лиза. Айтмаслиги менга аён. Бу ҳақда мен кўп ўйладим ва ўзимга қайта-қайта ана шу саволни бердим. Уйладим ва унга ҳам айтдим. Сенсиз ҳаётни тасаввур қилолмайман деганидан сўнг, мен нима қилишим керак, ахир. Дўст бўлиб қоламиз, ўз турмушингизни яхшилаб тузиб олинг, ўзингизнинг покиза ҳаётингизни меним бахтсиз кунларим билан боғламанг, дея неча бор жаврадим. Кўнмаса нима қилай.

Анна Дмитриевна. Рост айтдингиз, энди кўнмайди.

Лиза. Уни кўндилинг — мени ўз ҳолимга қўйсин. Минг марта розиман. Уни ўз бахтим учун эмас, унинг саодати учун яхши кўраман. Фақат, менга кўмаклашсангиз, мени назарингиздан нари тутмасангиз — бас. Иккимиз бир ёқадан бош чиқариб, қалбимизга яқин тутиб, унинг бахтини изласак дейман.

Анна Дмитриевна. Ана, ана ҳолос, сизни яхши кўриб қолдим. (Уни ўпади. Лиза йиғлайди.) Аммо ҳар ҳолда, ҳар ҳолда, бу оғир савдо. Агар ўша вақтларда, эрга чиқмасингиздан аввал, сизни яхши кўриб қолганида эди...

Лиза. Айтадики, ўша вақтдаёқ яхши кўргандим, лекин ўзганинг бахтига ғов бўлишни истамадим, дейди.

Анна Дмитриевна. Эй воҳ, нақадар мушкул савдо. Келинг, бир-биримизга меҳрибон бўлайлик, олло-таолонинг ўзи биз истаган йўлни зора толиб берса.

ТУҶҚИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Каренин.

Каренин (кириши билан). Мама, меҳрибоним. Ҳаммасини эшитдим. Ўзим билгандай чиқди: сиз уни яхши кўриб қолдингиз. Энди бу ёғи ёмон бўлмас.

Лиза. Афсус, агар қулоқ солиб турганингизни билганимда, гапирмаган бўлардим.

Анна Дмитриевна. Ҳар ҳолда, ҳали ҳеч нарса ҳал қилингани йўқ. Фақат шуни айтишим мумкинки, ўртадаги оғир савдолар бўлмаганда, мен жони дилим билан ризолик берардим. (Лизани ўпади.)

Каренин. Утинаман, ана шу фикрингиздан кайтманг, ўтинаман, қайтманг.

Парда

ИККИНЧИ КҮРИНИШ

Оддийгина хона, ўрин, ёзув столи, диван.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Федянинг якка ўзи.

Эшик тақиллайди. Ташқаридан хотин кишининг овози эшитилади: «Федор Васильевич, нега эшикка қулф солинган? Федя, оч дейман».

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва Маша.

Федя (*туриб эшикни очади*).

Маша киради.

Ажаб қипсан-да, раҳмат. Зерикдим. Улардай зерикдим.

Маша. Унда нега бизларникига келмадинг? Тортаялсанми яна? Сени қара-ю, ваъда берган эдинг.

Федя. Сенга айтсам — пул йўқ.

Маша. Нима учун сени севишим керак экан?

Федя. Маша!

Маша. Маша, Маша эмиш. Агар севгинг рост бўлса, аллақачон орани очиқ қилган бўлардинг. У томон ҳам сендан илтимос қилиб кўрди. Икки гапнинг бирида яхши кўрмайман, дейсану ундан ажралишни истамайсан. Кўнглинг чопмаяпти шекилли.

Федя. Нима учун истамаганим сабабини сендан яширганим йўқ, биласан.

Маша. Беҳуда гап. Сени тайини йўқ одам деганлари ростга ўхшайди.

Федя. Нимаям дейишим мумкин? Таъналарингни эшитиш менга ниҳоятда оғир десам, буни ўзинг ҳам яхши тушунасан.

Маша. Оғир эканига ишонмай қўйдим.

Федя. Бу ҳаётда орттирган ягона қувончим сенинг севгинг эканини ўзинг биласан-ку.

Маша. Меники-ку, шундай-а, аммо сеникидан дарак йўқ.

Федя. Қўйсанг-чи, қасам ичишга ҳожат бўлмаса керак. Умуман, ортиқча нарса, чунки ҳаммаси ўзингга маълум.

Маша: Федя, нимага мени бунчалик қийнайсан-а?

Федя: Кимни ким?

Маша (*айтлайди*): Меҳри тош одамсан.

Федя (*яқинлашади ва уни қучоқлайди*): Маша! Бу нима деганинг? Қўй. Нолиш эмас, ҳаёт шавқини сур. Бу ҳечам ярашмайди сенга. Беқиёс жамилагинам!

Маша: Севгинг ростми?

Федя: Яна кимни севишим мумкин?

Маша: Фақат меними? Қани, ёзганларингни ўқиб бер-чи.

Федя: Қўй, зерикиб қоласан.

Маша: Сен ёзибсану мен зерикар эканманми?

Федя: Ке, эшит. (*Ўқийди*.) «Кечки куз паллада биз ўртоқлар билан Муригин майдончасида кўришишга аҳд қилдик. Бу майдон сув ўртасида, мустаҳкам қасрдек орол эди. Рутубатли, сокин, илиқ кун. Туман...»

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва Маша: Кекса лўли—Иван Макарович ва кекса лўли аёли—Настасья Ивановна—Машанинг ота-онаси эшикдан кириб келишади.

Настасья Ивановна (*қизига ташланганича*). Беҳаё қочоқ гунажин бунда экан. Салом, тўрам. (*Қизига*.) Бизларни тириклай кўймоқчимсан? Аҳ?

Иван Макарович (*Федяга*). Тўрам, бу ишинг яхши эмас. Қизалоқни нобуд қиласан-ку. Оббо сен-эй, яшмас, ифлослик бу.

Настасья Ивановна. Рўмолингни ўра, олдимга туш. Оёқ чиқармай ўл. Хорга нима жавоб қиламан? Қип-яланғоч тўра билан дон олишмай қаро ер бўл. Бунинг нимасига учдинг ўзи?

Маша. Дон олишганим йўқ. Тўрамни яхши кўраман, холос. Хордан кетмайман, ашуламни айтганим-айтган, лекийин...

Иван Макарович. Тилингни тий, йўқса сочларингни юлиб оламан. Шаллақи. Бизни уятга қўймоқчимсан? Бундай ҳунарни отанг ҳам, онанг ҳам, холанг ҳам қилмаган. Уят-эй, тўрам. Биз сени иззат қилдик, чўнтагинг қоқ бўлсаям текиндан-текинга талай ашула айтиб бердик, сенга ачиндик. Яхшиликка ёмонлик экан-да, тўрам?

Настасья Ивановна. Қизимиз шармандасини чиқарди, жонимиз; яккаю яғонамиз, кўриб тўймасимиз,

жавҳаримиз, бебаҳомиз юзига той чаллади, ана кўрсатган нағмаси. Худо бебабар экансан.

Федя: Сен, Настасья Ивановна, бекордан-бекорга мендан ёмон нарсаларни гумон қиляпсан. Қизингни синглимдай кўраман. Мен унинг номусига текканим йўқ. Хом-хаёлларингни ташла. Лекин уни севиб қоладим. Бунисига ноиложман.

Иван Макарович: Чангалинга жарақ-жарақ ақча бўлган кезларда яхши кўрмадинг-ку. Хорга бир ўн минг чамасида тўлардинг-да, иззат-икроминг билан олардинг уни. Энди ҳаммасини бой бериб, қип-яланғоч бўлганингдан сўнг, ўғридай олиб қочмоқчимисан. Уят-эй, тўрам. Уят.

Маша: Мени олиб қочгани йўқ. Бу ерга ўз оёғим билан келдим. Ҳозир олиб кетсаларинг, яна келаман. Уни яхши кўраман, вассалом. Менинг севгим бор кишанларингдан кучлироқ... Бўй бермайман.

Настасья Ивановна: Бас энди, Машенька, жонимни қоқай, кўпам чўзилаверма. Яхши иш қилишга қилмадинг, юр энди, кетамиз.

Иван Макарович: Бўлди дейман, тилингни кўпам қайрайверма, юр! *(Билагидан маҳкам ушлайди.)* Бизни кечирсинлар, тўрам.

Учаласи ҳам чиқишади.

ТУРТИНЧИ ҲОЛАТ

Федя. Князь Абрезков киради.

Князь Абрезков: Мени афв этсинлар. Беихтиёр кўнгилисиз воқеанинг гувоҳи бўлдим.

Федя: Ким билан гаплашув шарафига?.. *(Танийди.)* Эй-ҳа, князь Сергей Дмитриевич. *(Кўришадилар.)*

Князь Абрезков: Кўнгилисиз воқеанинг беихтиёр гувоҳи. Эшитгандан эшитмаганим маъқул эди. Модомики, эшитган эканман, сизни ундан огоҳ қилишим лозим. Менга шу томонни кўрсатишди ва остонангизда ҳалиги жанобларнинг чиқиб кетишини кутишим керак эди. Қаттиқ ғовур-ғувурлар орасида менинг эшик қоқишимни сезмоқ қийин эди, албатта.

Федя: Тўғри, тўғри, кечирадилар. Буларни айтиб қўйганингиз учун миннатдорман. Чунки бу менга сиз устидан чиққанингиз можаронинг сабабларини айтишга

имконият беради. Бирон нарса кўнглингизга келган бўлиши мумкин, бунинг мен учун аҳамияти йўқ. Лекин шумини билдириб қўйишим лозимки, ҳалиги лўли қиз, хонанда нарса шаънига айтилган таъналар бутунлай ўринсиз. У қиз ўз ахлоқида кабутар каби покизадир. Ва менинг унга бўлган муносабатим — дўстоналикдан нарига ўтган эмас. Бўлса, ғазалхон кайфияти нашъасигина ҳукм сургандир, бу, албатта, у қизгинанинг ор-номусини барбод қилишдан узоқ. Ана шуларни сизга айтиб қўймоқчи эдим. Хўш, мендан нима истайдилар? Қандай ҳожатингизни осон қилишим мумкин?

Князь Абрезков. Мен, даставвал...

Федя. Мени кечиринг, князь. Мен жамиятда шундай вазиятга тушиб қолганманки, бизнинг юзаки ва қадимги таниш-билишлигимиз сизнинг бунда келишингизни оқлолмайди, демак, менда бирон ишингиз бор, — хўш, нима экан у?

Князь Абрезков. Инкор қилиш йўллари қирқилди, топдингиз. Сизда ишим бор. Шундай бўлса-да, сизни ишонтираманки, жамиятда тутган вазиятингизнинг ўзгаргани сизга бўлган муносабатимга асло таъсир қилиши мумкин эмас.

Федя Ишончим комил.

Князь Абрезков. Ишим шундан иборатки, эски дўстим — Анна Дмитриевна Каренинанинг ўзлари ва ўғлилари хотинингиз Лизавета Андреевна Протасовага бўлган муносабатингизни ўз оғзингиздан эшитиб, билиб боришимни мендан илтимос қилган эдилар. Бу муносабат хусусида сўз юритишга ризолик берасизми?

Федя. Хотинимга бўлган муносабатим — айтишим мумкин: менинг кечаги хотиним билан орани бутунлай очиқ қилганман.

Князь Абрезков. Менам шу фикрда эдим. Шу сабабдан, бу оғир ишни ўз зиммамга олишга журъат эдим.

Федя. Орамиз очиқ, олдини олиб айтишим керакки, айбдор у эмас, мен, яна аниқроғи, менинг беҳисоб гуноҳларим. У эса илгари қандай бенуқсон хотин бўлган бўлса, шундайлигича қолди.

Князь Абрезков. Шундай қилиб, Виктор Каренин, айниқса, унинг онаси мендан сизнинг бутун кейинги мақсадингизни билиб беришни сўрагандилар.

Федя (қони қизийди). Мақсадим нима? Билмадим. У мендан бутунлай озод бўлади. Бирон марта ҳам унинг осойишталигини бузсам, одам эмасман. Унинг Виктор

Каренини яхши кўриш менга маълум. Билганини қил син. Уйлашимча, у ниҳоятда диққинафас, лекин ниҳоятда яхши, тўғри одам ва фикримча, у Каренин билан *(одатданима дейилар эди-я)* бахтли бўлади. Ҳа... *gue le bon dieu les benisse!* Тамом-вассалом.

Князь Абресков. Тўғрику-я, аммо бизларни...

Федя *(чўрт кесади)*. Шунга яхши билингки, менин гапларимда рашк балосидан асар ҳам йўқ. Виктор ҳақида, у диққинафас одам деган эдим, буниям қайтариб олдим. Виктор олижаноб, тўғри, ахлоқи баланд одам, яъни мен унинг соясига ҳам арзимаيمان. У ёшлик кезларида ноқ Лизани яхши кўрган. Балки менга эрга чиққан дамларида Лиза ҳам уни севгандир. Бунақангиси учратуради. Ҳақиқий муҳаббат сирлари тагига етиш умуман мумкин эмас. Уйлашимча, Лиза уни ҳамиша яхши кўрган. Лекин эрига содиқ хотин сифатида ундай туйғуларни кўнгилдан узоқ тутишга интилган, аммо бу ҳол бизнинг оилавий турмушимизга бари бир ўз кўланкасини ташлаётурарди... Эй-ҳа, бу нима қилганим, кўнгил сирларида сизни огоҳ қилиш ортиқча гап, албатта.

Князь Абресков. Утинаман, гапингизда давом этсангиз. Инонинг, мен учун зиммамга тушган вазифани адо этишдан кўра, сизга нисбатан бўлган инсоний туйғуларимга аниқлик киритиш, сизни бу аҳволга олиб келган сабабларни билиш муҳимроқдир. Аҳволи руҳиянгиз сабабларини тушунгандайман. Тушунаман, беҳад жонга айтганингиздек, ҳалиги кўланка ҳасратни...

Федя. Балки, балки шунинг учун ҳам оилавий турмушимиздан қаноат ҳосил қилмагандирман, балки шунинг учун ҳам ниманидир излаган ва дайди орзулар кетидан тентирагандирман. Эй, қизиқ-ку, ўз қилмишларимни оқламоқчиман гўё. Узимни оқлашни истамайман, оқлашим мумкин ҳам эмас. Гапнинг ўғил боласини айтсам, мен ёмон эр бўлган эдим, ҳа, бўлган эдим, чунки энди яхши англадимки, мен аллақачонлар унга эр эмас ва унинг боши бутунлай очiqдир. Хулласи калом, зиммангизга тушган вазифанинг жавоби ҳам ана шу.

Князь Абресков. Баракалла, аммо сиз Виктор оиласини ва унинг кимлигини яхши биласиз, албатта. Унинг Лизавета Андреевнага бўлган муносабати доимо — илгариям ва ҳозирам одоб доирасидан нарига ўтмаган ва ўртадаги парда ҳамиша сақланган. Лизавета Андреевнага оғир келган вақтларда у кўмаклашган, холос.

¹ Худойим уларга бахт берсин.

Федя. Ҳа, менинг саёқ юришим уларнинг яқинлашувига сабаб бўлгани рост. Иложим қанча, пешонада ёзилгани шу экан.

Князь Абрезков. Виктор ва унинг оиласининг яраслав мазҳаби ақидаларини қаттиқ ушлашидан ҳабарингиз бор. Бу ишларига мен унчалик қўшилмайман. Мен дунё ишларига кенгроқ қарашни маъқул биламан. Аммо уларга бўлган ҳурматим ва эътиқодим зўр. Менга аёнки, черков қўлини ҳалолламаган аёл билан яқинликни Виктор ва айниқса унинг онаси ҳатто тасаввур қилишдан ҳам узоқлар.

Федя. Ҳа, унинг ўжарлиги... чизилган чизикдан чиқмаслигини, ҳалиги масалага мутаассиблигини биламан. Хўш, нима қилинса рози бўлар экан? Талоқ қоғозими? Бунга рози эканимни аллақачонлар уларга айтганман, лекин гуноҳни, беҳисоб бўҳтонларни, улар билан боғлиқ бўлган ўзга шартларни бўйнига олмоқ бениҳоя мушкул коридол.

Князь Абрезков. Айтганларингиз қадрини тушуниб турибман ва кўнглим сиз томонда. Бироқ, нима қилсак экан? Балки, шундай қилганимиз маъқулдир. Йўқ, ҳақиқат сиз томонда. Бу бениҳоя мушкул иш, сизни тушуниш қийин эмас.

Федя (*қўлини маҳкам сиқади*). Жонкаш князь, миннатдорман сиздан. Мен ҳамишаям сизни тўғри, кўнгилчан одам сифатида ҳурмат қилардим. Ўзингиз маслаҳат беринг, нима қилсам бўлади? Нима қилайин? Меним бу қадар оғир аҳволимни тўғри тушунинг. Мен асли ҳолимга қайтиш мақсадида чўзаётганим йўқ. Ярамас одамман. Аммо шундай ишлар борки, уни совуққонлик билан бажариш қўлимдан келмайди. Совуққонлик билан ёлғон-яшиқни тўкиб солиш менга ёт одат.

Князь Абрезков. Мен ҳам сизни таниёлмай, тушунолмай турибман. Шунчалик қобилиятли, оқил одам бўла туриб, яхшиликни қадрлайдиган инсон бўла туриб, нечук бўлмағур ишларга кўнгил қўясиз, ўзингиз қадрлаган нарсаларни унутасиз? Нима учун бу аҳволга тушдингиз, нима учун ўзингизни нобуд қилмоқдасиз?

Федя (*ҳаяжон аралаш қалққан кўз ёшини тўхтата*). Саёқ йўлга қадам қўйганимга мана, ўн йилча бўлди. Сиз каби одам биринчи марта ҳолимга ачинмоқда. Ўртоқларим, улфатларим, хотинлар ачинганини биламан, аммо сиздек доно, кўнгилчан одамни... Раҳмат, сизга. Ҳалокат ёқасига қандай келиб қолганимни билмоқчимисиз? Биринчи сабаби — май. Май ширин нарсагина эмас. Мен нима

қилмайин, номаъқул иш эканини; бундай қилиш мумкин эмаслигини пайқайман ва, қани энди, ер ёрилса-ю, ерга кириб кетсам. Карта қиморига берилганлар олдида чўтални кутиб ўтириш эса — шундай уятки, уят... Фақат майни тортганингдан сўнггина уятни унутасан. Музикани — опера ва ёки Бетховен эмас, лўлиларни айтмайсизми... Бу шундай ҳаётки, жонингни киритади. Бунинг устига жонни қуралай кўзлар ва нозу карашмалар. Бу нарсаларга ишқибозлигинг нақадар ошса, кейинига шу қадар уят оташида ёнасан.

Князь Абрезков. Ҳмм меҳнат-чи, меҳнат?

Федя. Уриниб кўрдим. Ҳеч нарса чиқмади. Ҳеч нарса мени қониқтирмайди. Қўйинг, бу дийдиёни бошлагандан бошламаганим яхши. Раҳмат, сизга.

Князь Абрезков. Хўш, мен нима десам экан?

Федя. Хоҳишларини тўла бажаришга сўз бераман. ~~Мен~~ шуни айтасиз. Улар уйланишмоқчилар, яъни уйланишларига ҳеч қандай монелик бўлмаслигини истайдилар, шундайми?

Князь Абрезков. Албатта.

Федя. Хўп. Айтингки, ҳар ҳолда бажарсам керак.

Князь Абрезков. Қачонларга?

Федя. Нима десам. Хўш, масалан, икки ҳафта. Кечмасми?

Князь Абрезков (*ўрнидан қўзғала*). Шу жавобни етказсам тўғри бўладими?

Федя. Тўғри бўлади. Хайрингиз, князь, яна бир бор миннатдорчилигимни билдираман.

Князь Абрезков чиқади.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Федянинг якка ўзи.

Федя (*узоқ ўтириб қолади, ўзича жилмаяди.*) Соз, жуда соз. Айни муддао. Айни муддао. Яхши, ажаб.

Парда

ТУРТИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ ҚУРИНИШ

Майхона. Алоҳида бўлма. Майхона хизматкори Федя билан Иван Петрович Алексеевичро ёни бошлаб киради.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Федя, Иван Петрович ва майхона хизматкори.

Майхона хизматкори. Мана бу ёққа буюрсинлар. Бунда ҳеч кимса халақит бермас, қоғозни эса бир зумда келтираман.

Иван Петрович. Протасов! Мана ўзлари ҳам кирдилар.

Федя (*жиддий*). Майли, рухсат ўзларига, фақат мен бандман ва... кирсанг-киравер.

Иван Петрович. Уларнинг талабларини қондирмоқчимисан дейман? Йўлини мендан эшит — бундай тадбир менга ёқмайди. Мен ҳамиша гапнинг пўскалласидан келаман ва масалани узил-кесил ҳал қиламан-қўяман.

Федя (*майхона хизматкорига*). Бир шиша шампанский.

Майхона хизматкори чиқади.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва Иван Петрович.

Федя (*тўппончани чиқаради ва столга қўяди*). Бир оз сабр қил.

Иван Петрович. Қароринг шуми? Кўкрагинга ўқ қадамоқчисан. Бўлади, мумкин. Сени тушунаман. Уларнинг нияти — сени хўрлаш. Сен эса улар олдида кимлигингни яна бир бор исбот қилмоқчисан. Узингни тўппонча билан, уларни эса тантилигинг билан ўлдирмоқчисан. Сени тушунаман. Дунёда аканг қарағай тушунмаган иш йўқ, чунки мен — доҳий.

Федя. Ҳа-да, ҳа-да, фақат...

Майхона хизматкори қоғоз ва сиёҳдон олиб киради.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва майхона хизматкори.

Федя (*тўппончани сочиқ билан беркитади*). Очвор. Ке, ичамиз. (*Ичишади. Федя ёзишга ўтиради.*) Қиттай сабр қил.

Иван Петрович. Сенинг... катта сафаринг учун. Бундай нарсалар менга писанд эмас. Қўлингни ушлаб ҳам ўтир-

майман. Дохий учун ҳаёт ҳам, мамот ҳам бир текис гап. Мен ҳаётда ўламану мамотда яшайман. Сен ўзингни ўлдирсанг, улар, фақат икки одам аза тутади. Мен-чи, агар мен ўзимни ўлдирсам, бутун дунё кўз ёшига гарқ бўлади. Мен-чи, иккиланиб, ўйлаб-негиб ўтирмайман. Шартга оламану (*тўппончага чанг солади*)— тарс, тамом. Бироқ ҳали эрта. (*Тўппончани ўрниги қўяди.*) Ва мен ёзиб-негиб ўтирмайман, ўзларининг ақллари етиши лозим... Оббо, сизлар-эй...

Ф е д я (*ёзмоқда*). Бир лаҳза сабр қил.

И в а н П е т р о в и ч. Нокас одамлар. Имирсилашади. Тушунмайдиларки — бирон нарсага ақллари етмаслигини тушунмайдилар... Сенга айтаётганим йўқ. Ўзим, шунчаки, фикрим булоқдай тошмоқда. Башарият учун нима керак? Қиттай нарса: ўз дохийларини қадрлаш, улар эса дохийларни ҳамиша дорга тортганлар, қувғин қилганлар, азоблаганлар. Йўқ, мен қўлларингда ўйинчоқ бўлмайман. Шармандаларингни чиқармасам, отимни бошқа қўяман. Йў-ў-ў-қ. Риёкорлар!

Ф е д я (*ёзиб тугатади, ичади ва ўқийди*). Илтимос қиламан, жўна.

И в а н П е т р о в и ч. Жўнайми? Алвидо, ошна. Қўлингни ушлаб ўтирмайман. Менам шундай қиламан. Бироқ, ҳали эрта. Фақат сенга шуни қайд қилмоқчиманки...

Ф е д я. Яхши. Айтишга улгурасан, вақти соати билан, энди, ошна, бир иш бор: манавини, марҳамат қилиб, хўжайинга топширгин (*унинг қўлига пул тутқасади.*) ва номимга келиши керак бўлган хат билан тугунни суриштириб кўр. Илтимос қиламан.

И в а н П е т р о в и ч. Хўп-да. Мени кутиб турасан-а? Сенга айтишим зарур бўлган ниҳоятда нозик гапларим бор. Шундай гапларни айтайки, бу дунёдаям, у дунёдаям эшитмайсан, яъни мен у дунёга борганимга қадар, бирон кимса ундай гапларни сенга етказмайди. Хўш десак, ҳаммасини берайми?

Ф е д я. Керагини бер.

И в а н П е т р о в и ч чиқади.

ТҲРТИНЧИ ҲОЛАТ

Ф е д я нинг якка ўзи.

Ф е д я (*енгил нафас олади, Иван Петровични кузатиб, эшикни қулфлайди, тўппончани олади, ўқлайди, пешонаси-*

га қадайди, аъзойи бадани зир титрайди ва қўлини секингина пастга туширади. Тўнғиллайди.) Йўқ, юрагим дов бермайди, бермайди, бермайди.

Эшик тақиллайди.

Ким у?

Эшик ортидан Машанинг овози келади: «Мен».

Менинг ким? Йўғ-эй. Йўғ-эй, Маша... (Эшикни очади).

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва Миша.

М а ш а. Уйингда, Поповникида, Афремовникида бўлдим ва бундадирсан дея келувдим. (Тўппончани кўради.) Яхши ҳунар-ку. Вой, аҳмоқ. Чиндан ҳам аҳмоқсан. Наҳотки, чиндан ҳам ўзингни отмоқчисан?

Ф е д я. Йўқ, юрагим дов бермади.

М а ш а. Демак, дунёда мен йўқман, шундайми? Худо беҳабар. Мени қандоқ кўзинг қийди. Оббо сен-эй, Федор Васильевич, гуноҳ-ку, гуноҳ-ку, ахир. Севгим қадри...

Ф е д я. Улар жавобини бермоқчийдим, ваъда қилганман. Алдаш эса қўлимдан келмайди.

М а ш а. Мен-чи?

Ф е д я. Сенми? Сен ҳам қутулардинг. Мен билан азобда қолиб, рангинг сарғаяди.

М а ш а. Сарғайсин, майли. Сенсиз яшай олмайман.

Ф е д я. Мен билан ҳаётинг ҳаёт бўлармиди? Жиндак йиғлаб-сиқтаб унутардинг, яна ўзингча яшай берардинг.

М а ш а. Ҳечам йиғламаган бўлардим. Сени жин урсин. Менга ачинмас экансан. (Йиғлайди.)

Ф е д я. Маша! Азизим! Мен ҳаммага яхши бўлсин девдим.

М а ш а. Ўзингга яхши.

Ф е д я (илжайди). Ўзимни ўзим ўлдираману менга яхши бўлар эканми?

М а ш а. Албатта, яхши-да. Ахир, сен нимани истайсан?

Ф е д я. Нимани истайман эмиш-а? Кўп нарсани.

М а ш а. Оти борми? Нимани?

Ф е д я. Биринчидан, ваъдам устидан чиқишим шарт. Бу биринчиси ва ўлардай қийини. Алдаш ва талоқ қўйиш учун зарур бўлган ярамас ишларни бажаришга юрагим дов бермайди.

М а ш а. Ярамас бўлса бўпти-да. Бунисини ўзим...

Ф е д я. Инсоф юзасидан айтганда, улар қўлини, хоти-

ним ва Виктор қўлини ушламаслигим маслаҳат. Улар яхшилик қилишга арзыйдиган одамлар. Иккисини қийнашдан нима ҳожат? Буни иккинчиси дейдилар.

М а ш а. Модомики, сени ташлаб кетган экан, яхшиликка арзыйдиганини билмадим.

Ф е д я. У ташлагани йўқ, ташлаган мен, мен.

М а ш а. Хўп, хўп. Сен айбдор. У киши — фаришта ойим, яна нима сабаб?

Ф е д я. Яна шу сабабданки, сен яхши, дилкаш қизалоқсан, сени жонимдан ҳам азиз кўраман, агар тирик қолсам, сени нобуд қилишим турган гап.

М а ш а. Бунисини менга қўйиб бер. Қачон ва қаерда нобуд бўлишимни сендан кўра яхшироқ билсам керак...

Ф е д я (*«ух» тортади*). Энг муҳими, энг муҳими... Бу ҳаётим ҳаётми? Тамом бўлганимни, бирон ишга ярамаслигимни беш қўлимдай кўриб турибман. Отанг айтганидек, ҳаммага ҳам ва ўзимгаям оғирлигим тушадиган бўлиб қолдим. Мен яроқсиз кимса...

М а ш а. Бекорларни айтибсан. Сенга маҳкам ёпишиб, илондай чирмашиб олганим бўлсин, мана кўрасан. Тўғри, қилмишларинг — саёқ турмуш, ичиш ва майшатбозлигинг яхши эмас... Ахир, тирик одамсан-ку, ташла. Олам гулистон.

Ф е д я. Айтишга осон.

М а ш а. Қўлингдан келади.

Ф е д я. Кўзларим кўзларингга тушган чоғда, гўё ҳамма иш қўлимдан келадигандай туюлади менга.

М а ш а. Туюлса, гапимга кирасан. Айтганларимни қиласан. (*Хатни кўриб қолади.*) Бу яна нимаси? Уларга ёзганмидинг? Нималарни ёздинг?

Ф е д я. Нималарни ёзгандим? (*Хатни қўлига олади ва йиртмоқчи бўлади.*) Энди кераги йўқ.

М а ш а (*хатни тортиб олади*). Ўзимни-ўзим ўлдирдим деб ёзганмидинг, а? Тўппонча ҳақида ёзмаганмидинг? Фақат, ўлдим деганмидинг?

Ф е д я. Ҳа, ҳаётдан кетдим, деганман.

М а ш а. Бер, бер, бер. «Нима қилмоқ керак?»ни ўқиганмисан?

Ф е д я. Ўқигандай эдим.

М а ш а. Роман совуққина ёзилгану бир жойи жудаям, жудаям яхши. Оти нима эди, ҳа, ҳалиги Раҳманов, чўкиб ўлган одам қиёфасида яшайверади. Сувда сузишни сен ҳам билмайсан-а?

Ф е д я. Билмайман.

М а ш а. Ажаб иш. Қани, уст-бошингни менга бер. Ҳам-Масини, кармонингниям.

Федя. Нима қилмоқчисан?

Маша. Тўхта, тўхта, тўхта. Уйга кетдик. У ерда бошқатдан кийиниб оласан.

Федя. Ахир, бу алдов-ку.

Маша. Ажаб бўпти. Чўмилишга боргансан, уст-бошингни қирғоқда қолдиргансан. Чўнтагингда кармонинг ва мана бу хат.

Федя. Хўш, кейин нима қиламиз?

Маша. Кейинми, кейин бу шаҳардан бошимизни олиб чиқиб кетамиз ва ширингина ҳаёт кечираверамиз.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Иван Петрович киради.

Иван Петрович. Ана холос. Тўппонча қани? Оламан, кераги чиқиб қолар.

Маша. Ол, ол. Биз жўнадик, ол.

Парда

ИККИНЧИ КУРИНИШ

Протасовникидаги меҳмонхона

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Каренин ва Лиза.

Каренин. Берган ваъдаси шу қадар қатъий эдики, сўзсиз бажаришига имоним комил.

Лиза. Ҳануз виждоним азобда эди, аммо ҳали лўли қиз тўғрисидаги можарони эшитганимдан сўнг, виждон азобидан бутунлай қутулдим. Буни рашк балоси деб ўйлама яна. Бу рашк эмас, балки виждон азобидан қутулмоқ. Сизга нима деб тушунтирсам экан...

Каренин. Яна: сиз.

Лиза (*жилмайиб*). Сенга. Сўзимни кесманг, кесма, дилимдагини айтишим керак. Менга азоб берган энг катта нарса — икки кишига кўнгил қўйганлигим тушунчаси эди. Бунинг буромади шуки, мен ахлоқ паст аёлман.

Каренин. Ахлоқи паст аёл-а, сенми?

Лиза. Ўзга аёл кетидан юрганини билганимдан бери, демак, унга менинг керагим йўқлигини англаганимдан бу-

ён, ўзимни енгил ҳис қила бошладим ва ўртага ёлғонни аралаштирмасдан сизни йўғ-а, сени севаман дейиш ҳуқуқига эга бўлдим. Энди кўнглим бутунлай тинчигану фақат бир нарса — менинг ҳозирги вазиятим ташвишга солмоқда. Бу талоқ масаласи. Кишининг кўкрагини кесади-я. Кўзларим тўрт.

К а р е н и н. Ҳали-замон, ҳали-замон ҳал бўлиши керак. Унинг ваъдасини кутиб ўтирмаслик учун котибимни илтимоснома билан юбордим ва талоқ қоғозини қўлингга топширмагунча ҳеч қайга жилмайсан деб тайинладим. Агар уни билмаганимда эди, яхши билишимга гумоним йўқ, масалани атайин чўзмоқда деб ўйлаш ўринли бўларди.

Л и з а. Уми? Атайин қилмайди, қилсаям заифлиги ва тўғрилиги нишонасидан ўзга гап эмас. Ноҳақ нарсани қилишни истамаган. Фақат, унга пулни бекор юбординг.

К а р е н и н. Аксинча. Худди пул масаласи ишимизнинг тез ҳал бўлишига салбий таъсир қилмоғи мумкин дейсанми?

Л и з а. Йўқ, ўртага пулнинг аралашганидан кўнглим гаш.

К а р е н и н. Эндисига, у киши камсуқумроқ... point!leux¹ бўлсалар ҳам бўларди.

Л и з а. Иккимиз ҳам худбин кишиларга ўхшаб кетмоқдамиз.

К а р е н и н. Ҳа-я, гапимни қайтариб олдим. Айб ўзингда. Кечган орзиқиб кутувлардан, умидсиз жудоликлардан кейин бир олам бахт. Бахт одамни худбинлар кўчасига етаклаши мумкин. Айб ўзингда.

Л и з а. Бу ишда сен ягона эмассан. Мен ҳам шерикман. Вазиятим шундайки, гўё теримга сиғмайман, бахтим денгизда чўмилмоқдаман. Ҳаммаси жойида: Мика ҳам соғайиб кетди, сенинг онанг мени ўтказарга жой тополмай қолди, сенинг севгинг ва, айниқса, меним, меним муҳаббатим гулдай очилмоқда.

К а р е н и н. Наҳотки? Пушаймон бўлмайсанми? Орқага қайтиш йўғ-а?

Л и з а. Уша кундан бери ҳаётим бутунлай бошқа чархифалакда айланаётгандай.

К а р е н и н. Филдираги орқасига айланмас, а?

Л и з а. Сираям-да. Фақат бир истагим бор: мен ўтмишимга нечук чек қўйган бўлсам, сен ҳам кечмиш ҳаёт орзу-ҳавасларини бутунлай унутсанг.

¹ Сиркалари сув кўтарадиган.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушalar ва бола эрганширган энага.

Бола етаклаган энага киради. Бола онаси томон отилади. Она боласини тиззасига олади.

Карейин. Ҳар ҳолда, биз бахтсиз одамлар.

Лиза. У нимаси? (Боласини ўнади.)

Карейин. Чет элдан қайтишим билан сенинг эрга теканингни эшитганимда севгимни йўқотганимни, пешонаси шўр йигит эканимни англадим ва мени эсингдан чиқармаганингни билганимда теримга сиғмай кетдим. Шунинг ўзи мен учун кифоя эди. Сўнгра, қадимий дўстлик алоқаларимиз қайтадан тиклана борган сари, сенинг илиқ муносабатингни, шунчаки дўстликдан ўзгачароқ учқунлар аломатини сезар эканман, ўзимни бахт дарёсининг қирғоғида тургандай билардим. Фақат Федяга нисбатан виждоним тоза эмаслиги юрагимга гулгула соларди. Аниқроғи, меним фикр-ёдимда қадрдон кишининг хотинига нисбатан покиза муносабатдан ўзга нарса бўлиши мумкин эмас, деган қаноат ётарди, бунинг устига, сенинг ўйларинг ҳам менга аён бўлгани, хуллас, ана шуларнинг барчаси мени унчалик қийноққа ташламас, бир қадар мамнун ётарди. Сўнгра, Федя сенга азоб бера бошлаганидан кейин, менинг кўмагим сенга ниҳоятда зарур эканини ва меним дўстона туйғуларимдан сен қўрқа бошлаганингни тушундиму ўзимни андак бахтиёр ҳис қилдим ва менинг ҳаётимда нечукдир ноаниқ ишонч кўлами пайдо бўлди. Сўнгра... у чидаш мумкин бўлмаган даражада ҳаддидан ошади-ю, сен ундан кетиш қаноатига келдинг: ана шу дамда мен кўнглимдагини тўкиб солдим, сен ҳам йўқ демасдан қабул қилдинг-да, юмма йиғлаб мендан узоқлашдинг, мен чунон ҳам бахтиёр эдим ва, агарки мендан яна нима истайсан деб сўрасалар, жавобим шул бўларди: ҳеч нарса. Сўнгра, сен билан турмуш қуриш имконияти туғилди; тапап ҳам сени яхши кўриб қолдилар, аста-секин ишимиз юришиб кетди, сени севардим ва ҳозир ҳам севаман дединг, кейинисига, худди ҳалигидай, танҳо мени севишингни, у одам хотирангдан бутунлай ўчганлигини айтдинг: хўш, яна менга нима керак? Аммо энди-чи, энди мени кечмиш азоб ўтида қийнамоқда, ўша кечмиш умуман бўлмас, уни эслатиб турувчи бирон нарса бўлмаса нақадар соз бўларди.

Лиза (таъна оҳангида). Виктор!

Карейин. Мени кечир, Лиза! Ҳалиги гапларни айтишимдан мақсад, менинг вужудимда сенга маълум этилмаган бирон нарсанинг бўлмаганини маъқул билишимдир.

Ҳалиги гап-дарни яна бир марга таъкидлашимдан сунят, ўзимнинг нодонлигимни ва буидан бошқа йўл йўқлигини, ўзим билан ўзим курашмоғим ва ғолиб чиқишга тиришмоғим зарурлигини кўрсатишдир. Ва мен ғолиб ҳам чиқдим. Хануз уни яхши кўраман.

Лиза. Барака топ. Мен ҳам қўлимдан келганини қилдим. Бор истакларинг менда эмас, менинг мана бу қалбимда ўз тимсолини топди: сендан бошқа бирон кимсани танимайди.

Каренин. Ростми?

Лиза. Рост, рост. Йўқса, бекордан-бекорга гапириб-нетиб ўтирмаедим.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва малай.

Малай. Вознесенский жаноблари.

Каренин. Федядан жавоб келтирган бўлиши керак.

Лиза (Каренинга). Тезроқ чақиринг.

Каренин (ўрнидан қўзғалиб, эшик сари яқинлашади). Жавобини ҳозир эшитамиз.

Лиза (боласини энагага беради). Виктор, наҳотки, ҳаммаси ҳал бўлса! (Уни ўпади.)

ТУРТИНЧИ ҲОЛАТ

Каренин, Лиза, Вознесенский киради.

Каренин. Қани, гапир?

Вознесенский. Қораси йўқолди.

Каренин. Нега йўқолади? Талоқ қоғозини ҳам бермадим?

Вознесенский. Талоқ қоғозини кўрмадим, аммо сиз билан Лизавета Андреевнага хат қолдирибди. (Чўнтагидан чиқазган хатни узатади.) Уйига борган эдим. Ресторанда дейишди. Ресторанга жўнадим. Шунда Федор Васильевич бир соатдан кейин келгин, жавоб ёзиб қолдираман деган бўлдилар. Қайтиб келсам, мана бу...

Каренин. Наинки, яна орқага силташ, баҳона-нолаш? Йўқ, бу шармандалик-ку. Чексиз бетайинлик.

Лиза. Хатни ўқисанг-чи.

Каренин хатни оқайди.

Вознесенский й. Керагим йўқми, кетсам?
Каренин. Йўқ, албатта, хайриз, раҳмат... (ўқир экан,
таажжублана тўхтайди).

Вознесенский чиқади.

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Каренин ва Лиза.

Лиза. Нима? Нима?

Каренин. Бу даҳшат.

Лиза (хатга чанг солади). Уқисанг-чи.

Каренин (ўқийди). «Лиза ва Виктор, иккалангизга мурожаат қилмоқдаман. Агар сизларни азизларим ёки қадрдонларим десам ёлғон гапирган бўлардим. Сиз ҳақингизда, сизнинг муҳаббатингиз ҳақида, сизнинг бахтингиз ҳақида ўйлаганимда алам ва таъна тошлари, таънани ўзимга қаратаман, қанчалик оғир бўлмасин, бутун вужудимни зир-зир титратади. Ҳаммасидан хабарим бор. Эр бўла туриб, турли-туман тасодифлар натижасида сизларга ғов бўлганимдан ҳам хабарим бор. C'est moi qui suis l'intrus¹. Ҳар ҳолда сизларга нисбатан аламзада ва совуқ муносабатда бўлишдан ўзимни тўхтата олмайман. Назарий жиҳатдан иккингиизниям, айниқса Лизани, Лизинкани яхши кўраман, аммо ҳақиқатда эса зиғирчаям эътиборим қолмаган. Ноҳақ эканимни биламан, бироқ ўзга иложим йўқ, ўзимни ўзгартолмайман».

Лиза. Гапининг сирасига қара-я...

Каренин (ўқишда давом этади). «Энди ишдан келайлик. Худди мана шу мени икки йўл оворасига айлантирган ҳиссиёт истакларингизни, сизлар кутгандан бошқачароқ мақомда бажаришга мени мажбур қилмоқда. Ёлғон гапирш, пора тутқазिश каби ҳунарни ишлатиб, беинсофлик комедиясини ўйнаш ва, умуман, барча қуюқ ифлосликлар меним табиатимга ботмайди, ҳазар қиламан улардан. Менку, паст одамдирманку-я, аммо сиз ўйлаганчалик паст эмасман ва сиз таклиф қилган пасткашликни бажаролмайман; қўлимдан келмайди. Топган иккинчи йўлим—ҳаммасидан жўн: бахтли кун кечириш учун сизлар уйланишингиз керак. Мен эса ўртадаги ғов, демак, мен қурбон қилишим лозим ўзимни...»

¹ Мен сизлар учун ёт одамман.

Л и з а (Қаренин қўлидан ушлайди). Виктор!

К а р е н и н (ўқийди). «Қурбон қилишим лозим ўзимни. Ўзимни нобуд қилганим бўлсин. Бу хат қўлингизга бориб текканида, мен дунёдан ўтган бўламан.

Р. С. Судлашув учун менга пул юборибсизлар — афсусландим. Бу кўнгилсиз иш ва сизлар калта ўйлабсизлар. Ҳа, дунё шундай — миркам икки. Мен кўп янглишликларга йўл қўйдим. Сизларнинг ҳам бирон марта хато қилишларинг мумкин-ку, ахир. Пулни қайтариб юбордим. Умрим яқуни учун на пул ва на миннат даркор. Фақат бир илтимосим бор: мендан кўнгилларинг қолмасин ва аҳён-аҳён эслаб қўйишни унутмасларинг бас. Ҳа, айтгандай, Евгенийев деган бир соатсоз бор, шунга ёрдам бериш ва биронта ишга жойлаб қўйишингизни сўрайман. Бечора, лекин яхши одам у. Аявидо. Федя».

Л и з а. Ўз ҳаётига ўзи чанг солган. Шундайми?

К а р е н и н (қўнғироқ чала даҳлиз томон отилади). Вознесенский жанобларини қайтаринглар!

Л и з а. Кўнглимдан ўтувди, кўнглимдан ўтувди. Федя, азизим Федя.

К а р е н и н. Лиза!

Л и з а. Бекор гап, бекор гап, уни яхши кўраман, ҳануз яхши кўраман. Фақат уни дейман, яхши кўраман. Шундай одамни хароб қилдим-а. Мени ўз ҳолимга қўй.

Вознесенский қайтиб киради.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Вознесенский.

К а р е н и н. Федор Васильевичнинг ўзи қайда? Сизга нима дейишди?

В о з н е с е н с к и й. Айтишларига қараганда, бу хатни қолдириб, азонлаб чиқиб кетганлар ва шу-шу қайтмаган эмишлар.

К а р е н и н. Аниқлаш керак буни. Лиза, ўзингни якка қолдираман.

Л и з а. Мени кечиргин, лекин мен ҳам ёлғон гапиролмайман. Якка қолишимни истардим. Бор, тезроқ тафсилотини...

П а р д а

БЕШИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КҮРИНИШ

Майхонанинг ифлос бўлмасин. Чой ва арақ ичувчиларга мўлжалланган стол. Унг томондаги кичик столда ранг-рўйи бир ҳол, уст-боши юпун **Федя** ўтирар ва унинг ёнида **Петушков** — узун сочли, уламонамо, меҳрибон, беозор одам. Иккиси ҳам ширакайф.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Федя ва **Петушков**.

Петушков. Дардингни олай, дардингни олай. Мана бунақасини чин муҳаббат лейдилар. Хўш, кейин-чи, кейин нима бўлди?

Федя. Сиз сўраманг — мен айтмай. Уз севган кишиси учун, ҳамма нарчасидан кечишга тайёр ҳиссиётли одам бизнинг доирамиздаги бирон қиз болада учраса эди... Бутун тарбияси манфаат кўришга қаратилган лўли қизи ана шундай одам бўлса ҳайрон қолмайсамми. Покиза, фидокорона муҳаббат юзасидан зигирча манфаат талаб қилмай, бор-йўғидан кечиб ўтирса-я. Бу бизнинг тушунчаларимиз акси, бутунлай акси-ку, ахир.

Петушков. Ҳа-да, бу бизнинг тасвирий санъатимизда камалак деб аталади. Чўғдай қизил рангни фақат шунда ишлатиш мумкинки, агар атрофингда... Қўйингки, бу бошқа гап, ҳозир ўрни эмас. Дардингни олай, дардингни олай...

Федя. Ҳа, биродар, дунёга келиб қилган яхши ишларимдан бири — унинг севгисини суниестемол қилмаганим бўлса керак. Сабабини англадиларми, ё?

Петушков. Раҳм...

Федя. Йўқ, сираям. Раҳм юзасидан унга ачиниш лозим деган гап меним хаёлимгаям келгани йўқ. Мен у билан мағрурланардим, ундан завқу шавқ олардим, ашула айтганида-чи, уни ашула айтишини кўрмабсиз — дунёга келмабсиз, ҳозир ҳам дўндириб юрган бўлса керак, мен ерда, у осмонда тургандай ўзимни ҳис қилардим. Фақат севгим ҳурмати учуноқ, унинг фаришталигини бузмадим. Чиндан ҳам севар эдим. Мен энди унинг ширин-ширин хотираси билангина яшайман. *(Ичади.)*

Петушков. Дардингни олай, дардингни олай. Бу олимақом фазилат.

Федя. Сизга кўнглимни очсам, хотинбозликнинг дайди шабадаларидан андак хабарим бор. Бир марта ошиқ ҳам бўлиб қолгандим, ҳали-ҳали эсимда — қадди-қомати келишган, чиройли хонимлардан эди; хуллас, хуштори беқарор,

итваччадай лўқ хуштор бўлгандим ва у менга rendez — vous¹ ҳам тайин қилганди. Буни хоним эрига нисбатан катта ҳурматсизлик деб билганим учун, қайлиқ ўйинига боришдан бош тортдим. Қизиғи шундаки, ҳали-ҳали ўша иш эсимга тушса, тўғри қилганлигимдан қувонаман ва ўзимни мақтаб ҳам қўяман, жонини киритмаганим учун... гуноҳ қилиб қўйган одамдай пушаймон ейман. Маша билан эса бутунлай тескариси. Ўз ҳис-туйғуларимга доғ туширмаганим учун ҳамиша қувонаман, шодланаман... Бундан ҳам бешбаттар бўлишим мумкин, одамшавандаликдан бутунлай чиқишим ҳам мумкин, бор уст-бошимни пуллашга, битлаб кетсамам чидашга, аъзойи баданимни қўтир босаям бардош беришга ҳам таёрман, лекин бу жавҳарни, жавҳар нимаси, бу заррин қуёш нурини ҳеч кимга бермайман, ўзим билан яшайди.

Петушков. Дардингни олай, дардингни олай. Энди қайларда экан у?

Федя. Билмадим... билишни ҳам истамайман. Бу бутунлай бошқа дунёда содир бўлган воқеа. Уни бу ҳаётда кўришни асло истамайман.

Улар орқасидаги столда ўтирган хотин киши дод-вой солади. Майхона хўжаси ва миршаб уни олиб чиқишади. Федя билан Петушков уларга тикилганларича, тик қолишади.

Петушков. (Ҳалиги томонда жимлик чўккач.) Ур-гиламан, ҳаётингиз ғаройиб экан.

Федя. Йўқ, кўпчиликникидан фарқи йўқ. Бизнинг даврадаги, шу жумладан, мен туғилган муҳитдаги одамлар учун уч йўл, фақат уч йўл бор: хизмат қилиш, пул тўплаш, тирикчилигинг ўтмиш ҳаёт ифлосликларига ифлослик қўшиш. Бу кори ҳолга мен нафрат билан, балки қўлимдан келмагандир, ҳар ҳолда, нафрат билан қарадим. Иккинчиси — бу ифлосликлар тагига сув қўйиш; бунинг учун жасур одам бўлиш керак, менда эса жасурликдан асар ҳам йўқ. Еки учинчиси — ўзингни унутиш — масту аластлик, тараллабедодлик, ашуланавозлик. Мен худди ана шу йўлдан бордим. Охир-оқибат кўриб турганингиз. (Ичади.)

Петушков. Хўш, оилавий турмушингиз-чи? Агар пешонамга яхши хотин битган бўлса, мен ўзимни бахтиёр санардим. Хотинталоқ мени хароб қилди.

Федя. Оилавий турмушим? Бўлганди. Менинг хотиним камдан-кам учрайдиган аёллардан эди. У ҳозир ҳам ҳаёт. Фақат нима десам экан? Ҳа, седанаси йўқ эди, ўзинг биласан-ку, агар ширмой нон юзида седана бўлмаса нечук кўри-

¹ Кўришув вақтини

ниши сенга маълумдир-а? Бизнинг ҳаётимизда ҳам шўхлик назокати йўқ эди. Мен эса дунё борди-келдиларини унутиш ҳолатига муҳтож эдим. Шўхлик назокатисиз ўзингни унутиш амримаҳол. Тоқатим тоқ бўлганидан, ярамас қилиқлар чиқардим. Ўзингиз биласизки, биз одамларни уларга нисбатан қилган яхшилигимиз учун қадрлаймиз, уларга нисбатан қилган ёмонлигимиз учун қадрламаймиз. Мен эса хотинимга фақат ёмонлик қилдим. У мени яхши кўрганнамо эди-ёв.

Петушков. «Эди-ёв» дейишингизда нима сир бор?

Федя. Сир шундаки, у ҳеч қачон Маша сингари меним жонимга кириб кета олмаган. Эй-й, ундай демоқчи эмасдим. У ҳомиладор бўлди, эмизикли бўлди, мен бўлсам туну кун қорамни кўрсатмайман-да, уйга маст бўлиб қайтман. Албатта, ҳалиги нарсаси бўлмагандан сўнг — у кун сайин кўзимга совуқ кўрина бошлади. Топдим, топдим, (ҳаяжонга тушади) мана ҳозир ҳаёлимга келди: Машани шунинг учун ҳам севаманки, мен унга ёмонлик эмас, яхшилик қилдим. Севишим сабаби шу. Унисини бўлса, яхши кўрмаганим учунмас... балки ўзга нарса учун азоб берардим... Йўқ, бекор гап, гапнинг лўндаси — яхши кўрмасдим. Ўртада рашк ҳам бор эди, аммо, сўнгра сувга уриб кетди.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Артемьев.

Артемьев кириб келади — бошида кокарда, мўйлови бўялган, устида баъзи ўзгартишлар қилинган кўҳна либос.

Артемьев. Таомларинг ош бўлсин. (Федяга салом беради) Артист-рассом билан танишиб олдиларми?

Федя (совуққина). Ҳа, биз танишмиз.

Артемьев (Петушковга). Хўш, портрет битдими?

Петушков. Йўқ, чиқмади.

Артемьев (ўтиради). Халақит бераётганим йўқми?

Федя билан Петушков жим.

Петушков. Федор Васильевич ўз турмушидан ҳикоя қилди.

Артемьев. Сир экан-да? Агар халақит бераётган бўлсам, давом этсинлар. Сизларни бошимгаям урмайман. Тўнғизлар. (Ендош столдан жой олади ва пиво талаб қилади. Бўйинини гоз чўзганича Федя билан Петушковнинг суҳбатидан қулоқ узмайди.)

Федя. Бу жанобни жиним ёқтирмайди.

Петушков. Жаҳли чиқди.

Федя. Бурнини тишласин. Бадҳазм. Бундай одамни кўрсам—тилим айланмай қолади. Сиз билан улфатчилик қилсам десангиз, енгил-тортаман, кўнглим очилади. Қаерда тўхтаган эдим?

Петушков. Рашк масаласида гап кетган эди. Хўш, шу зайлда, хотинингиз билан қандай ажралдингиз?

Федя. Ҳа-я. (Хаёлга толади.) Бу ажиб савдо. Хотиним эрга чиққан.

Петушков. Нима, нима? Талоқдан кейинми?

Федя. Йўғ-а. (Кулади.) У мендан бева қолди.

Петушков. Бу нима деганингиз, тушунмадим?

Федя. Деганим сираси шу: бева қолган. Чунки мен йўқман.

Петушков. Йўқман?

Федя. Албатта. Мен мурдаман. Инонинг.

Артемьев бўйинини кўпроқ чўзиб, қулоқ солади.

Ажабланманг... Сизга айтишим мумкин. Бу узоқ тарих ва сиз менинг ҳақиқий фамилиямни билмайсиз. Қисқачаси мундоғ. Хотиним мен берган азобларимдан тамом зада бўлган, мени кўришга тоқати қолмаган пайтда унинг ҳимо-ячиси топилиб қолади. Бирон ярамас, ифлос нарсани кўнглингизга олманг. Бу ҳам менинг ошнам, яхши, яхши одам, менинг бутунлай аксим. Менинг яхшиликдан кўра ёмон хислатларим кўп бўлгани туфайли, у яхши, жуда яхши одам ҳисобланарди: тўғри, иродаси мустаҳкам, эҳтиёткор ва умуман, саховатли одам. У хотиним билан ёшлик чоғларидан таниш, яхши ҳам кўрган ва кейинчалик, менга эрга чиққанидан сўнг, кўникиб ҳам кетган киши. Сўнгра, мен ёмон йўлга кириб кетганимда, унга кўпроқ азоб бераётганимни пайқагач, у бизникига тез-тез келадиган бўлиб қолди. Мен гашлик қилмадим. Аста-секин қадимги муҳаббатлари қайтадан уйғонди, мен эса бу вақтга келиб бутунлай разиллашиб кетдим ва уни ташлаб, уйдан бошимни ола қочдим. Яна денг, Маша учраб қолса бўладими, уйланишни уларга ўзим таклиф қилдим. Улар тихирлик қилишди. Мен эса одам сифатида кундан-кунга тамом бўла бошладим ва масала шундай яқун топдики, натижада...

Петушков. Ҳамиша шундай...

Федя. Йўқ. Йўқ. Имоним комилки, улар муносабатида менга нисбатан хиёнат бўлмаган. Виктор диндор одам, фотиҳасиз уйланишни гуноҳ деб билади. Шунга кўра, талоқ қоғозини беришимни талаб эта бошладилар, айбни ўз зиммамга олишим лозим эди. Бор ёлғон-яшиқни бўйинга

олишим... Бардошим етмади! Ишонасизми, елғон тапириндан кўра, ўзимни нобуд этиш мен учун осонроқ эди. Ва бу ишни амалга оширишга қарор ҳам қилувдим. Бир меҳрибон одам маслаҳат берди: нима зарури бөр? Ҳаммасини денг, ўзи тўғрилади. Уларга видономани юбордим, иккинчи кунни эса қирғоқда уст-бешим билан қатмонимни топишган. Сувда сузишни билмасдим.

Петушков. Ажаб, жасад-чи, уни топишолмагандирлар-да?

Федя. Топишган. Ажабланманг. Бир-ҳафталардан сўнг кимнингдир жасадини топишган. Танирмикан, хаёлида хотинимга кўрсатишади. Жасад эса таниб бўлмайдиган даражага етган, денг.

— Ушами?— деб сўрашганда.— Ҳа, ўша, жавобини қилган. Вассалом. Мени кўмадилар, уйланишади ва ҳозир ҳам ҳаётлари роҳатда. Мен бўлсам — мана шу аҳволда. Тун ичаман, кун ичаман. Кеча улар уйи ёнидан ўтдим. Деразаларида чироқ, ичкаридан кимнингдир сояси кўринди. Баъзан қийин бўлади, баъзан эса ёмонмас. Пул бўлмаган кезлари қийин... (Ичади.)

Артемовьев (яқинлашади). Кўнгилларига олмайдилар, тарихингизни эшитиб олдим. Жуда қизиқ тарих экан ва, айниқса, ўрناق бўладиган муҳим. Пул бўлмаса қийин дегандай эдингиз. Ундан қийини йўқ, албатта. Пулсиз юриш сизнинг вазиятингизга тўғри келмайди. Ахир сиз мурда. Жуда соз.

Федя. Менга қаранг, сизга бирон сўз айтганим йўқ ва маслаҳатларингизга муҳтож ҳам эмасман.

Артемовьев. Аксинча, мен сизга маслаҳат бермоқчиман. Мурдасиз. Бордию тирилиб қолсангиз-чи, унда жонлари роҳатда бўлган хотинингиз билан ҳалиги жаноб — бир хотинга икки эр денг, гуноҳкор бўлувлари ҳеч гап эмас-ку. Бу аҳволда нима учун сиз пулсиз бўлишингиз керак экан?

Федя. Мени ўз ҳолимга қўйишингизни сўрайман.

Артемовьев. Икки энлик хат кимни ўлдирипти. Истасалар, мен ёза қолай, фақат адресини берсангиз бас, сўнг-ра мендан минг марта миннатдор бўладилар.

Федя. Йўқолинг кўзимдан. Сизга айтяпман. Мендан бирон оғиз сўз эшитганингиз йўқ.

Артемовьев. Елғон, эшитдим. Мана бу одам гувоҳ. Мен мурда деганларини майхона хизматкори ҳам эшитди. Майхона хизматкори. Ҳеч нарсадан хабарим бўлмади.

Федя. Ярамас.

Артемьев. Мен ярамасми? Ҳов, миршаб. Акт дуэди-
раман.

Федя ўрнидан қўзғалади. Артемьев уни қўймайди. Миршаб
пайдо бўлади.

Парда

ИККИНЧИ КҮРИНИШ

Воқеа қишлоқда, печакгул билан ўралган айвонда кечади.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна Каренина, ҳомиладор Лиза, энага
билан бола.

Лиза. Станцияга келиб, энди биз томон жўнади-ёв.

Йигитча. Жўнаган ким?

Лиза. Даданг.

Йигитча. Дадам станциядан буёққа жўнаганмикин-
лар?

Лиза. C'est etonnant comme il l'aime, tout-à-fait Comme
son pe're!¹

Анна Дмитриевна. Tant mieux. Se sorvient-il de
son père véritdle?²

Лиза (*хўрсинади*). Буни унга айтганим йўқ. Фикримча
болани чалғитиш керакмас? Баъзан айтиш керакмикан,
деб ўйлаб қоламан. Матап, сиз қандай ўйлайсиз?

Анна Дмитриевна. Мен билишимча, Лиза, бу
нарса сенинг ўзингга боғлиқ, айтиш керакми-йўқми экани-
ни ўз қалбингдан яхшилаб сўраб кўр. Улим кишини ҳамма
нарсани унутиш томон етаклар экан. Сенга айтсам, шун-
дай вақтлар ҳам бўлгандики, Федяни кўриш, ахир уни
болалигидан билардим, мен учун андак кўнгилсиз кўрина-
ди, энди бўлса, у юлдузи иссиқ ўсмирдай, Викторнинг
дўсти ва гарчи қонундан ташқари, ғайридиний эрса ҳам, ўз
қадрдонлари учун ҳамма нарсадан кечган ўтдай одам си-
фатида кўз ўнгимдан кетмайди. On aura dean dire, l'action
est belle...³ Тамом бўлай деб қолди, Виктор ўзи билан тў-
қув жунини ола келишни унутмаса яхши бўларди. (*Тўқиш-
да давом этади.*)

Лиза. Ана, ўзиям келиб қолди-ёв.

Ғилдирак ва қўнғироқ товуши келди. Лиза ўрнидан туриб, айвон
ёқасига яқинлашади.

¹ Тауба, уни яхши кўришини қаранг, ўз отасидан ҳам зиёд билади.

² Ишиси яхши. Ўз отаси хотирлада бормикан?

³ Ҳар ҳолда, мард одам ишини қилди.

Қаватида қандайдир хотин ҳам бор. Марья! Уни кўрмаганимга юз йил бўлди шекилли. (*Эшик томон боради.*)

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Каренин билан Марья Васильевна киришади.

Марья Васильевна (*Лиза ва Анна Дмитриевна билан ўпишади*). Виктор шамолдай келди-ю, бу томон олиб қочди мени.

Анна Дмитриевна. Ажаб қипти-да.

Марья Васильевна. Узимам хурсандман. Уйлаб кўрсам, кўришмаганимизга анча бўпти, қолган ишга қор ёғар дедим-да, йўлга тушдим, агар ҳайдаб солмасаларинг кечки поездгача қоламан.

Каренин (*хотини, онаси ва боласини ўпади*). Мени табриклашларинг мумкин, бахтим чопти. Икки кун уйда бўламан. Эртага хизматларни менсиз бажарадиган бўлишди.

Лиза. Жуда соз. Икки кун-а. Кўпдан бунақаси бўлмаганди. Эртага чўлгаям бориб келармиз. Шундайми?

Марья Васильевна. Қуйиб қўйгандай-а! Оббо полвои-эй! Қалби отасиникига ўхшаса бўлгани, бошқа одатлари нарироқ турсин.

Анна Дмитриевна. Емон одатларидан ўзи асра-син.

Лиза. Бўлди, бўлди. Киши қалбини ёшлигиданоқ тўғри йўлга солишда гап кўп деганим Викторга маъқул тушди.

Марья Васильевна. Буларга ақлим етмайди. Федя хаёлимдан ўтиши билан юрагим қон бўлади.

Лиза. Бизларда ҳам айни ҳол. Унга бўлган ҳурмати-миз жудаям ошиб кетди.

Марья Васильевна. Ҳа, шундай бўлиши табиий.

Лиза. Бир вақтлар боши берк кўчада эдик, энди эса йўлимиз равон.

Анна Дмитриевна. Айтгандай, Виктор жун оп кептими?

Каренин. Оп келдим, оп келдим. (*Қопни оча қўлинчи юборади.*) Мана буниси жун, буниси атир, мана буниси хат, мана буниси эса сенинг номингга юборилган расмий конверт (*хотинига беради.*) Хўш, Марья Васильевна, агар ювиниш хоҳиши бўлса, сизни узатиб қўйишим мумкин. Овқатга ўтирганимизча ўзим ҳам бир оз тузатиниб олишим

Дозимга ўхшайди. Лиза! Пастки бурчакдаги хона Марья Васильевнагадир-а?

Лизанинг ранги оппоқ, икки кўзи қалтироқ босган қўлларидаги қоғозда.

Нима бўлди сенга? Лиза дейман! Ўзи нима гап?

Лиза. У тирик экан. Ё худойим! Қачон мени тинч кўяр экан у! Виктор! Бу нимаси? (*Зор йиғлайди.*)

Каренин (*хатни олади ва ўқийди*). Бу даҳшат.

Анна Дмитриевна. Нима гап ўзи, гапирсанг-чи.

Каренин. Бу даҳшат. У тирик экан. Бу икки эр бошини ушлаган хотин, мен эса айбдор. Бу қоғоз суд терговчисидан, у Лизани ўз ҳузурига чақирмоқда.

Анна Дмитриевна. Қандай пасткаш одам... Бу найрангни ишлатишидан мақсади нима?

Каренин. Ҳаммаси ёлғон, ёлғон.

Лиза. Уҳв, лаънат-эй, ундай одамга. Ҳушим ўзимда эмас, оғзимдан чиққанини билмайман. (*Дув-дув йиғлаганича чиқади. Каренин орқасидан югуради.*)

УЧИҶЧИ ҲОЛАТ

Анна Дмитриевна ва Марья Васильевна.

Марья Васильевна. Ақлим етмайди — у қандай тирик қолиши мумкин?

Анна Дмитриевна. Виктор буларнинг ифлос даргоҳига қадам босди-ю, ўзини ҳалокат ёқасига етаклаганини биламан, холос. Бари мўлтонилик, бари ёлғон.

Парда

ОЛТИҶЧИ ПАРДА

БИРИҶЧИ КўРИНИШ

Суд терговчисининг хонаси.

БИРИҶЧИ ҲОЛАТ

Суд терговчиси, Мельников ва суд терговчисининг мирзаси:

Суд терговчиси (*стол ёнида ўтирганича Мельников билан сўзлашмоқда. Биқин томонидан жой олган суд терговчисининг мирзаси алланечук қоғозларни кўздан кечириш билан банд*). Мен у жононга ҳеч қачон бу гапни

айтган эмасман. Ҳазлари ўйлаб топадилар-да, сўнгра менга таъна ўқийдилар.

Мельников. Жонон таъна қилаётганлари йўқ, сиздан хафалар.

Суд терговчиси. Хўп овқатни бирга қилганим бўлсин. Мана шу иш жудаям қизиқ кўринади. (*Мирзаси-за.*) Чақиринг.

Суд терговчисининг мирзаси. Иккаласиниямми?

Суд терговчиси (*чекишини тугатади ва папиросини яшира*). Йўқ, фақат Каренина хонимнинг якка ўзларини, тўғрироғи, олдинги эри бўйинча — Протасовани.

Мельников (*чиқар экан*). Ҳа, бу ўша Каренина денг.

Суд терговчиси. Ҳа-да. Ифлос иш. Гарчи, терговни эндигина бошлаётган бўлсам-да, таги хунук кўринади. Хўп, омон бўл.

Мельников чиқади.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Суд терговчиси, суд терговчисининг мирзаси, юзига тўр торган, қора либосга ўралган Лиза киради.

Суд терговчиси. Марҳамат қилсинлар. (*Уриндиққа ишора қилади.*) Инонинг, сизни сўроқ қилишга мажбур бўлганимдан беҳад пушаймонман, бироқ биз шундай зарурият олдида турибмиз. Утинаман, тинчланинг ва шуни эслатиб ўтмоқчиманки, сиз меним саволларимга жавоб бермаслигингиз ҳам мумкин. Фақат, фикримча, ҳақиқатни очиш сизга ва, умуман, сизнинг яқинларингизга фойдадан бошқа гап эмас. Бу йўл энг яхши ва омил йўллардан ҳисобланади.

Лиза. Бировдан яширадиган гапим йўқ.

Суд терговчиси. Демак. (*Қоғозларга назар ташлайди.*) Отингиз, тоифангиз, диний ақидангиз — буларни ёзиб олган эдим — шундаймасми?

Лиза. Ҳа.

Суд терговчиси. Сизга қўйилаётган айб шундан иборатки, эрингизнинг тирик эканини била туриб, сиз яна бир бошқа эркакка эрга чиққансиз.

Лиза. Билмаганман.

Суд терговчиси. Яна шундан иборатки, бошингизни очиқ қилиш мақсадида эрингизни сохта иш — гўё ўз-ўзини ўлдирган найрангини ишга солишга (*пул орқали сотиб олиш ҳам бўлган*) кўндиргансиз.

Лиза: Ёшидан оёғигача бўдгон.

Суд терговчиси: Ижозатингиз билан бир неча жавоб бермоқчиман. Унга ўтган йилнинг июлида бир минг икки юз сўм пул юборганмидингиз?

Лиза: Бу пул уники эди. Узига тегишли нарсалардан чиққан пул. У билан ажралган ва талоқ қоғозини кутаётган кезларда юборгандим.

Суд терговчиси: Хўш. Жуда соз. Ҳалиги пул ўн еттинчи июлда, яъни эрингизнинг ном-нишонсиз гумдон бўлишидан икки кун аввал жўнатилган экан.

Лиза: Балки ўн еттинчи июлда эди чоғи. Эсимда йўқ.

Суд терговчиси: Унда, айни шу кунларда, тегишли ташкилотларга юборилган илтимоснома амали ушлаб қолингани ва адвокат кўмагидан воз кечилгани нимадан бўлса экан?

Лиза: Қайдам.

Суд терговчиси: Хўш, бўлмаса полициядагилар жасадни аниқлашга чақиршиганда, нима сабабдан бу эрим жасади деб айтдингиз?

Лиза: Уша кезде қаттиқ ҳаяжонга тушганимдан жасадни синчиклаб кўришга мажолим йўқ эди. Унинг жасади эканига имоним шунчаки комил эдики, мендан сўраганларида, ўшанга ўхшайди чоғи, жавобини бердим.

Суд терговчиси: Ҳа, ҳаяжон ичида синчиклаб қарашга имкониятингиз бўлмагандир. Яхши-и. Хўш, менга айтинг-чи, унда нима учун Саратовга, биринчи эрингиз истиқомат қилиб турган шаҳарга, ҳар ойда пул юбориб турдингиз?

Лиза: У пулни эрим юбориб турган. Кимга ва нима учун юборилганидан беҳабарман, менга тегишли сир бўлмагани учун суриштириб ўтирганим ҳам йўқ. Лекин бир нарса аниқ — у пул Федор Васильевичга юборилмаган. Унинг дунёдан ўтганига биз тўла инонгандик. Бу гапимда эвигирча ёлғон йўқ.

Суд терговчиси: Жуда соз. Муҳтарам хоним, бир нарсани эслатиб ўтмоқчиманки, биз даставвал қонун ижрочиларимиз, аммо одамшавандликни бой бермаслик биз учун ҳам қарз, ҳам фарз. Сизнинг вазиятингизни тўла англашимга ва мусибатларингизга шерик бўлишга тайёр эканимга ишонишингизни илтимос қиламан. Сиз давлатини совурган, бевафо ишларга берилган, хўш, қисқаси, сизга бахтсизлик келтирган одам билан умр қилган эдингиз.

Лиза: Уни яхши кўрардим.

Суд Терговчиси: Хўп, икки никоҳлик гуноҳига ботиб қолишдан беҳабар ҳолда, сиз ундан қутулиш учун

ҳалиги осон йўлни ўйлаб топгансиз — бу масалада мен сиз томондаман. Суд маслаҳатчилари ҳам тўғри тушунишса керак. Шунинг учун ҳам ҳаммасини ўзингиз очиб ташлашингизни маслаҳат кўрардим.

Лиза. Очиб ташлайдиган бирон сирим йўқ. Мен ёлғонни ҳеч қачон гапирган одам эмасман. *(Ийғлайди.)* Менда бошқа ишингиз йўқдир-а?

Суд терговчиси. Яна бир зум тоқат қилишингизни сўрайман. Сизни янгидан-янги сўроққа тутишдан воз кечганим бўлсин. Фақат, марҳамат қилиб, мана бу сўроқномани ўқинг-да, ўз қўлингизни қўйинг. Жавобларингиз тўғри акс эттирилганмикин? Бу ёққа марҳамат қиласиз. *(Дераза ёнидаги курсини кўрсатади. Мирзасига.)* Каренин жанобларини таклиф қилинг.

УЧИНЧИ ҲОЛАТ *

Ушалаар. Жиддийат ва виқор билан Каренин киради.

Суд терговчиси. Марҳамат қилсинлар.

Каренин. Ташаккур. *(Тик қолади.)* Мендан нима ис- тайдилар?

Суд терговчиси. Сўроқ қилишга мажбурман.

Каренин. Қим сифатида?

Суд терговчиси *(илжайганича)*. Мен суд терговчиси сифатида. Сизни эса айбдор сифатида сўроқ қилишим керак.

Каренин. Шундайми? Айбим нимада экан?

Суд терговчиси. Эри бор аёлга уйланишда, қис- қаси, бирин-кетин савол-жавоб йўлига ўтсак. Утирсинлар.

Каренин. Ташаккур.

Суд терговчиси. Исми шарифлари?

Каренин. Виктор Каренин.

Суд терговчиси. Унвонлари?

Каренин. Камергер. Ҳақиқий статский советник.

Суд терговчиси. Ёшлари?

Каренин. Уттиз саккиздаман.

Суд терговчиси. Эътиқодлари?

Каренин. Православ дини, суд ва терговга тушган- ним йўқ. Хўш?

Суд терговчиси. Унинг хотини билан оила қурган- ингизда, Федор Васильевич Протасов тирик эканидан ха- барингиз бормиди?

Каренин. Асло хабарсиз эдим. Иккимизам унинг сувда чўкиб кетганига тўла ишонган эдик.

Суд терговчиси. Протасовнинг сохта ўлиmidан сўнг, Саратовга ҳар ойда ким учун пул юборар эдингиз?

Каренин. Бу саволга жавоб беришни истамайман.

Суд терговчиси. Жуда соз. Протасов жанобларининг ўлими найранги арафасида, ўн еттинчи июлда нима мақсад юзасидан унга бир минг икки юз сўм пул юборган эдингиз?

Каренин. У омонатни менга хотиним топширганди.

Суд терговчиси. Яъни хоним Протасова?

Каренин. Менинг хотиним эри омонатини топширишди, айтганди. Хотиним у пулни Федор Васильевичнинг шахсий мулки ҳисоблагани учун ҳам, ажралишгандан сўнг, пулни ўз қўлида ушлаб туриш инсофдан бўлмади, деб биларди.

Суд терговчиси. Унда, яна бир савол: нима учун ажралиш ҳақидаги илтимосномани тўхтатиб қолдингиз?

Каренин. Шунинг учунки, бу вазифани Федор Васильевич ўз зиммасига олганди ва менга бу ҳақда хат ҳам ёзганди.

Суд терговчиси. Уша хатни кўрсак бўладими?

Каренин. Хат сақланмаган.

Суд терговчиси. Ҳайратга сазовор нарса шундан иборатки, одил суднинг ҳақиқат қилишига зарур бўлган далилларинг ё йўқолган, ё маълум эмас.

Каренин. Мендан яна нима истайдилар?

Суд терговчиси. Ўз вазифамни ўташимдан бошқа менга бирон нарса керак эмас, сизга эса, ўзингизни оқлашингиз лозим, бундан бир неча дақиқа олдин хоним Протасовага насиҳат қилган эдим, шуни сизга ҳам айтмоқчиман: барчага маълум можарони яшириб ўтиришдан фойда йўқ, энг осон йўли — ҳаммасини оппа-очиқ сўзлаб бериш. Шуни унутмангки, Протасов жанобларининг аҳволи руҳияси ҳаммасини очиб беришга мойил ва, билишимча, суддаям бор ҳақиқатни айтади. Сизга бермоқчи маслаҳатим...

Каренин. Ўз вазифангизни адо этиш қуюшқонидан чиқмаслигингизни сўрардим. Маслаҳатлари ўзларига. Кетсак бўлар дейман? *(Лиза сари яқинлашади. У ўрнидан қўзғалади ва Каренин қўлига таянади.)*

Суд терговчиси. Минг афсуски, сизларни ушлаб қолишим зарур...

Каренин ҳайрономуз ўгирилиб қарайди.

Йўғ-а, сизларни қамоққа олиш маъносида эмас. Гарчи бу нарса ҳақиқатни аниқлаш учун менга анча қулай бўлса ҳам, ҳозир у заруратни ишга солмайман. Мен сизлар ол-

дингизда Протасовни сўроққа тутмоқчиман... ва сизларни юзма-юз қиламан: шунда унинг ёлгон-яшиқ ҳаракатларига қаноат ҳосил қилишингиз тезлашар, деб ўйлайман. Марҳамат, ўтирейлар. Протасов жанобларини чақиринг.

ТҲРТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Чиркин, ўзига қарамай қўйган Федя киради.

Федя (*Лиза билан Каренинга мурожаат қилади*). Лиза, Лизавета Андреевна, Виктор. Айб менда. Сизларга фақат яхшилиқни кўзлагандим... Агарки айбдор бўлсам... Кечиринглар, Кечиринглар... (*Уларга икки букилиб таъзим қилади*).

Суд терговчиси. Саволларимга жавоб беришингизни талаб қиламан.

Суд терговчиси. Исми шарифлари?

Федя. Сизларга маълум-ку.

Суд терговчиси. Жавоб қилишингиз лозим.

Федя. Дейлик, Федор Протасов.

Суд терговчиси. Увонингиз, ёшингиз, диний ақидаларингиз?

Федя (*жим*). Бу беъмани саволларни беришдан уялмайсизми? Бекорга вақтимни олмасдан, керагини сўранг.

Суд терговчиси. Оғзингизга қараб гапиришингизни талаб қиламан ва саволларимга жавоб қилишингизни сўрайман.

Федя. Майлиз, агар юзингиз уятдан қизармаса, жавоб берай: увоним — кандидат, ёшим — қирқда, диним — православ. Хўш, яна нима дей?

Суд терговчиси. Анҳор лабида кийимларингизни қолдириб, гойиб бўлганингиздан кейин сизнинг тирик эканингиз Каренин жаноблари билан хотинингизга маълум эдим, йўқми?

Федя. Қаёқдан маълум бўлсин. Мен чиндан ҳам ўзимни ўлдирмоқчи эдим, сўнгра десангиз... Эй-ҳа, буни гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Масаланинг пўскаллеси шуки, булар ҳеч нарсадан хабардор эмаслар.

Суд терговчиси. Полиция амалдорига айтган гапларингиз бошқача-ку?

Федя. Қайси полиция амалдорига? Эй-ҳа, Ржанов ўйига келган амалдоргами? Мен маст эдим ва кўнглимга келган ёлгон-яшиқни тўкиб солдим. Ҳаммаси аҳмоқона

гап. Энди ҳушим ўзимда ва сизга бор ҳақиқатни айтмоқ-даман. Булар ҳеч нарсадан хабардор эмаслар. Менинг ғойибда эканимга тўла инонганлар. Ва мен ҳам бу ишдан мамнун эдим. Агар хунаса Артемьев бўлмаганда эди, ёниғли қозон ёпиқлиғича қолаверарди, ҳануз. Агар айбдори керак бўлса, мана, якка ўзим айбдорман.

Суд терговчиси. Олижаноб одам бўлмоқчи эканингизни пайқаб турибман, аммо қонуни ҳақиқатни билишни истайди. Нима учун сизга пул юборилган эди?

Федя жим.

Саратовга юборилган пулларни Симонов орқали олиб турганингиз ростми?

Федя жим.

Нима сабабдан жавоб беришни истамайдилар? Бу саволларга айбдор жавоб бермади деган сўз протоколга ёзилади ва айни вазият сизгайм, мана буларгайм катта зарар етказиши мумкин-а. Хўш, тилга кирадиларми?

Федя (жим ва сўнгра). Бу дейман, терговчи жаноблари, сизда зигирчаям уят ўқ экан-да. Ўзгалар кўнглини кавлашдан мақсадингиз нима, ахир? Амалдор эканларингдан ва маънавий жиҳатдан сизлардан минг мартаба баланд турган одамларга амалдорлик зуғумини кўрсатганларингдан, уларни жисмоний қийнашдан ҳузур қиласизлар.

Суд терговчиси. Бас қилинг...

Федя. Бас қилмаганим бўлсин. Энди кўнгилдагининг ҳаммасини айтаман. (Суд терговчиси мизасига) Сиз эса ёзинг. Ҳар ҳолда, протоколларингда дунёда биринчи мартаба оқилона инсоний сўзлар ёзилиб қолар-ку. (Овозини қўйганича) Уч инсон умр кечирмоқда: мен, бу киши, мана-ви аёл. Улар ўртасидаги муносабат — бениҳоя мураккаб, яхшилик билан ёмонлик курашмоқда, шундай маънавий кураш кетмоқдаки, бу ҳақда сизнинг, тасаввурингиз ҳам йўқ. Бу кураш ўзининг маълум якунини топади ва ҳамма уни ўз ўрнига тушади. Олам гулистон. Булар бахтиёрлар — меним хотирамни ҳурмат билан тилга олишади. Мен ҳам ўз қилмишларим, ярамас ишларим натижасида тубанликка тушиб, ҳаётлари қайноқ ва ажойиб одамларга халақит бермаслик учун борлиқдан чиқиб кетганимдан хурсанд эдим. Қаёқдандир бир ярамас, муттаҳам кимса пайдо бўлади-ю, туҳматкорона ишларга қўл уришимни талаб қилади. Мен уни ҳайдаб соламан. У эса сизларнинг — одил ҳукмдорлар, ахлоқ ҳимоячилари олдинга арз билан келади. Ва сизлар ҳам, қилган ифлосликларинг учун ҳар йигирма:

сида икки тангани чўнтакка урганларинг эвазига мана бу мундирни киясизлар-да, тирноғига ҳам арзимайдиган одамлар, сизларни даҳлизигаям қўйишга жирканадиган кишилар бошида ўйлаб-нетиб ўтирмасдан ёнгоқ чақишга киришасиз. Қўлларингга тушганларидан териларингга сиғмасдан...

Суд терговчиси. Ҳайдаб чиқараман.

Федя. Мени қўрқадиган жойим йўқ, чунки мен мурдаман ва бирон иш қўлларингдан келмайди; аҳволимга ит йиғлайди-я, ҳали бундан ёмон жазони ўйлаб топганларингча йўқ. Ҳайдасангиз — ҳайдайвермайсизми.

Каренин. Бизга жавобми?

Суд терговчиси. Ҳозир Протокол имзолансин.

Федя. Агар бу қадар ифлос бўлмаганларингга, кўп чаптаст масхарабоз дейишарди сизларни.

Суд терговчиси. Олиб чиқинг буни. Сизни қамоққа ташлаганим бўлсин.

Федя (*Каренин билан Лизага*). Кечирасизлар.

Каренин (*яқинлашади ва қўлини узатади*). Бу нарса қисматимизда борга ўхшайди...

Лиза ўтиб кетади. Федя эгилиб таъзим қилади.

Парда

ИККИНЧИ КҮРИНИШ

Вилоят суди иморатининг коридори. Орқа томондаги шишакор эшик оғзида курьер турар. Унроғида иккинчи эшик — суд қилинувчиларни олиб кирадиган эшик бор. Жулдур кийимли Иван Петрович биринчи эшикка тўғри келади ва кирмоқчи бўлади.

БИРИНЧИ ҲОЛАТ

Курьер ва Иван Петрович.

Курьер. Йўл бўлсин? Рухсат йўқ. Ўзини уришини қара-я.

Иван Петрович. Нега мумкинмас? Қонунда айтилган: суд мажлиси омма билан деб.

Қарсақлар эшитилади.

Курьер. Мумкинмас дедимми — демак, мумкинмас, Рухсат йўқ.

Иван Петрович. Тирмизак. Ким билан гаплашаётганингдан хабаринг йўқ-да.

Фрак кийган ёш адвокат чиқиб келади.

ИККИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва ёш адвокат.

Ёш адвокат. Хизмат юмуши биланми?

Иван Петрович. Йўқ, мен — халойиқ. Бу эса кўппак. Утказмаяпти.

Ёш адвокат. Тўғри қипти, бу ер халойиқ кирадиган жой эмас-ку, ахир?

Иван Петрович. Биламан. Нарёғдаям қўйишмаяпти. Мени қўйишса бўларди.

Ёш адвокат. Сабр қилинг, ҳозир танаффус бўлади. *(Кетмоқчи экан, князь Абрезков билан учрашиб қолади.)*

УЧИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва князь Абрезков.

Князь Абрезков. Кечирасиз, билсак бўладими, иш қаерига келиб тўхтади экан?

Ёш адвокат. Адвокатлар сўзламоқда. Петрушин гапиряпти.

Яна қарсақлар.

Князь Абрезков. Айтинг-чи, суд қилинувчилар ўзларини қандоғ тутмоқдалар?

Ёш адвокат. Ўзларига ғоятда муносиб даражада, айниқса Каренин билан Лизавета Андреевна — уларни суд қилишаётгани йўқ, жамиятни улар суд қилмоқдалар. Бу рўй-рост маълум бўлади. Петрушин ҳам худди шу мавзунини илиб кетди.

Князь. Абрезков. Шундай денг, хўш, Протасов-чи?

Ёш адвокат. Қаттиқ ҳаяжонда. Ҳамма жойи қалтирайди. Умуман айтганда, у кечирган ҳаёти назарда тутилса — бу тушунарли ҳолат, албатта. Лекин талайгина жиззаки экан: прокурорниям, адвокатниям сўзини бир неча марта бўлиб турди. Асаблари ниҳоятда чарчаган кўринади.

Князь Абрезков. Тусмолингизча, натижаси қандоғ бўларкан?

Ёш адвокат. Айтиш қийин, Суд маслаҳатчилари ҳар хил одамлар. Ҳар ҳолда, қасддан қилинмагани маълум, аммо баъзи бир...

Жаноблардан бири ичкаридан чиқиб келади. Князь Абрезков ичкари эшик томон юради.

Сиз киришни истайсизми?

Князь Абрезков. Ҳа, кирмоқчи эдим.

Ёш адвокат. Сиз князь Абрезковсиз-а?

Князь Абрезков. Мен.

Ёш адвокат (*курьерга*). Қўйиб юборинг. Чапга кирсангиз, бўш курси бор. (*Князь Абрезковни киритиб юбордилар.*)

Эшик очилганда гапириб турган адвокат кўринади.

ТўРТИНЧИ ҲОЛАТ

Курьер, ёш адвокат ва Иван Петрович.

Иван Петрович. Аристократлар! Мен маънавият аристократиман. Бунга тишларинг ўтмайди.

Ёш адвокат. Бўлмаган сафсата. (*Ўтиб кетади.*)

БЕШИНЧИ ҲОЛАТ

Курьер, Иван Петрович, Шошилганича Петушков кириб келади.

Петушков. Эй, ассалом, Иван Петрович! Қетиши қандай?

Иван Петрович. Ҳали сўз адвокатларда. Яна қўйишмайди дегин.

Курьер. Ҳой, кўпам ғалва қилаверманг бунда. Бу ер қовоқхонамас.

Яна қарсақлар эшитилади, эшиклар очилиб адвокатлар, эркак ва аёл томошабинлар чиқиб келишади.

ОЛТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, хоним билан офицер.

Хоним. Ажиб. Йиғлаб юборишимга сал қолди-я.

Офицер. Ҳар қандай романдан афзал бу. Фақат бир нарсага, ҳалиги аёл бу одамни шунчалик севганининг сирига тушунмадим. Бадбашара кимса.

ЕТТИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар. Иккинчи эшик очилиб, суд қилинувчилар — олдин Лиза билан Каренин кўрнинишиб, коридордан ўтишади, сўнгра, улар кетидан Федя кўринади.

Хоним. Жим. Ана ўзи. Қаранг-а, аъзойи баданини хаяжон босган. *(Хоним билан офицер чиқади.)*

Федя *(Иван Петрович сари яқинлашади)*. Оп келдингми?

Иван Петрович. Мана *(Ниманидир узатади.)*

Федя *(чўнтагига яширади ва кетмоқчи бўлади; Петушковни кўриб қолади.)* Яхши бўлмади. Зерикарли, зерикарли. Бемаънилик. *(Кетмоқчи бўлади.)*

САККИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар ва Петрушин, лўппи семиз, икки юзи қип-қизил, серҳаракат адвокат кириб келади.

Петрушин. Хўш, отагинам, ишларимиз ёмон кўринмайди, фақат охирги сўзингизда ишлатган омилкорликларим пачавасини чиқармасангиз бўлгани.

Федя. Қарорим — гапирмаслик. Уларга нимаям дейиш мумкин? Гапирмайман.

Петрушин. Йўқ, гапириш керак. Эй, энди хаёлпарастликни йиғиштириб қўйинг. Эшагимиз лойдан ўтди — ишимиз битди. Фақат менга айтган гапларингиздан четга чиқманг: ўзимни-ўзим ўлдирмаганим учун-да, агар ўлдирганимда гражданлик қонунини олдидаям, диний қонун қарши-сидаям гуноҳкор бўлишимни била туриб, суд қилмоқдасизлар, десангиз бас.

Федя. Лом-ним демайман.

Петрушин. Нима сабабдан?

Федя. Истамайман, вассалом. Менга бир нарсани айтинг: энг оғир ҳукмлари нимадан иборат бўлиши мумкин?

Петрушин. Сизга айтган эдим-ку, энг ёмони Сибирга сургун.

Федя. Яъни кимни сургун қилишади?

Петрушин. Сизниям, хотинингизниям.

Федя. Ҳукмларининг жўни-чи?

Петрушин. Черков олдида тавба қилдириш ва, албатта, иккинчи никоҳдан чиқариш.

Федя. Яъни улар мени қайтадан у аёл билан бирлаштирадилар, яъни унга мени қўшиб қўядилар, шундоғми?

Петрушин. Албатта, қонун-қоидада бори шу. Эй, сиз кўпам ташвишланаверманг. Утинаман, мен чизиб берган чизиқдан чиқманг. Тамом. Энг асоси, ортиқча гапга ўрин бўлмаслигида. Хўш, хулласи калом... *(Уларни ўраб олишган ва гапларига қулоқ солаётганларини пайқаб қо-*

лади.) Мен чарчадим, бир оз дам олай, суд маслаҳатчилари кенгашларини тугатгунларича, сизам ҳордиқ чиқариб олинг. Энг асоси — дадил бўлиш.

Федя. Булардан бошқача ҳукмга ўрин йўқ денг? Петрушин (кетатуриб). Бошқачаси бўлмайди.

ИҲҚҚИЗИНЧИ ҲОЛАТ

Ушалар, Петрушинсиз. Суд ходими киради.

Суд ходими. Утинглар, ўтинглар, коридорни банд қилманглар.

Федя. Мана, ҳозир. (Тўппончани олади ва кўкрагига қадаб ўқ узади. Булутдай учади. Ҳамма унинг бошига йиғилади.) Ҳечқиси йўқ, нишонга тегди чоғи. Лизани...

УНИНЧИ ҲОЛАТ

Томошабинлар, суд ходими ва суд қилинувчилар, гувоҳга чақирганлар ҳамма эшикларни оча чиқишади. Биринчи бўлиб Лиза, сўнгра Маша, Каренин, Иван Петрович ва князь Абрезковлар пайдо бўлишади.

Лиза. Федя, нима қилиб қўйдинг? Нима учун?

Федя. Мени кечир, ўзга йўлни... Мушкулингни бошқача осон этиш иложини тополмадим... Сен туфайли эмас... Шундай яқун ўзимга маъқул. Ахир, мен аллақачонлар... тайёр...

Лиза. Сен яшайсан.

Унинг бошида эгилган доктор кўкрагига қулоқ солади.

Федя. Докторсизам менга маълум... Виктор, алвидо. Маша кечикди-я... (Йиғлайди.) Қандоқ яхши. Қандоқ яхши... (Узилади.)

Парда